

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Redaktionen af Ostgöta Correspondens

*från
Förläggarna*

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1875.

17:e Årg.

1:a häft.

Innehåll:

	Sid.
1. Om könets betydelse i afseende på den intellektuella uppfostran...	1.
2. Missriktningar inom den nutida romanlitteraturen. I.	18.
3. Konsten i hemmet. VI. Af <i>Jacob Falke</i>	32.
4. Öfversättningar från ungerska skaldar af <i>Lotten v. Kremer</i> 5. <i>Storcken</i> .	56.
5. Breve fra Tellemarken. Af <i>Magdalene Thoresen</i>	58.
6. Hvad har hustrun vunnit på 1874 års förändring af våra äktenskapslagar?	69.
7. Slöjdnyheter.....	72.
8. Mötet för öfverläggning rörande det qvinliga skolväsendet.....	74.
9. Giftomannarätten inför Adelsmötet 1875.....	76.
Förklaring af mönstren.....	79.
Arbetstäfvan för barn. Se omslaget.	

Med detta häfte följer ett bihang, innehållande redogörelse för öfverläggningarne vid mötet rörande det qvinliga skolväsendet, sammanträdet 1—3.

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

SJUTTONDE ÅRGÅNGEN.

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

STOCKHOLM, 1875.

P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE.

Sjuttonde årgångens innehåll.

	Sid.
1. Om könsens betydelse i afseende på den intellektuella uppfostran	1.
2. Missriktningar inom den nutida romanlitteraturen. I.	18.
3. Konsten i hemmet, VI. Af <i>Jacob Falke</i>	32.
4. Öfversättningar från ungerska skalder af <i>Lotten v. Kræmer</i> . 5. <i>Storcken</i>	56.
5. Breve fra Tellemarken. Af <i>Magdalene Thoresen</i>	58.
6. Hvad har hustrun vunnit på 1874 års förändring af våra äktenskapslagar?	69.
7. Slöjdnyheter	72.
8. Mötet för öfverläggning rörande det qvinliga skolväsendet	74.
9. Giftomannarätten inför Adelsmötet 1875	76.
Förklaring af mönstren	79.
Arbetsstäflan för barn. Se omslaget. Bihang, innehållande redogörelse för öfverläggningarne vid mötet rörande det qvinliga skolväsendet, sammanträdet 1—3.	
10. Nya utsigter öfver en gammal verld. Af <i>Emund Gammal</i>	81.
11. Något om könsens betydelse i afseende på uppfostran. 2. Forts. o. slut	98.
12. Til H. C. Andersen. Af <i>Andreas Dolleris</i>	113.
13. Fägre än du. Gammal kärleksvisa	114.
14. Om Ouidas författarskap. 2. Forts. o. slut	115.
15. Breve fra Tellemarken. Af <i>Magdalene Thoresen</i>	131.
16. Ur vår dagbok	138.
17. Nytt på vår bokhylla	139.
18. Reseanslag	141.
19. Slöjdnyheter	142.
20. Förklaring till mönstren	144.
Kalmar nykterhetsförening. Se omslaget. Stockholms Läsesalong. Se d:o. Bihang, innehållande redogörelse för öfverläggningarne vid de 3:ne sista mötena om det qvinliga skolväsendet.	
21. Allmänna värnepligten såsom ett värn emot nutidens samhällsupplösande rörelser	145.
22. Den qvinliga ungdomens helsotillstånd och helsovård. I. Af Dr <i>Seved Ribbing</i> . Prisbelönt	152.
23. Konsten i hemmet. Af <i>Jacob Falke</i>	172.
24. Några ord till svenska ynglingar. Af <i>Gödecke</i>	195.
25. En ginväg till engelska grammatiken	199.
26. Ur vår dagbok	200.
27. Den qvinliga ungdomens helsotillstånd och helsovård. Af Dr <i>Seved Ribbing</i> . Forts. o. slut	201.
28. Konsten i hemmet. Af <i>Jacob Falke</i>	225.

	Sid.
29. Två skaldinnor. Af <i>Lotten v. Kræmer</i>	249.
Diktprof: Efter <i>Betty Paoli</i> :	
Skilsmessa	252.
Bikt	253.
» Efter <i>Wilhelmina Wickenburg Almasi</i> :	
Tillegnan	254.
Förfeladt	255.
I själens djup	256.
Vid mitt barns vagga	257.
30. En hedersfråga afgjord	257.
31. Nytt på vår bokhylla	261.
Mönster	263.
32. Om den fornnordiska litteraturen. Af — <i>th</i> — (förf. till "Ragnfast Mårsson" m. fl.)	265.
33. Mitt folk. Poem af <i>Olof Stig</i>	281.
34. Du ström, som så rik har varit! Poem af — <i>n</i>	285.
35. Konsten i hemmet. Af <i>Jacob Falke</i> . Slut	287.
36. † H. C. Andersen. Poem af <i>Andreas Dolleris</i>	310.
37. Skolor för bildande af tjenarinnor	311.
38. Slöjdneyheter: Sammandrag af årsberättelsen för förenin- gen Handarbetets Vänner, arbetsåret 1874—1875	316.
Mönster	320.
39. Kristus i vårt århundrade. Af <i>Emund Gammal</i>	321.
40. Om den fornnordiska litteraturen. Af — <i>th</i> —. Forts ...	336.
41. Rätt må ej med orätt försvaras	351.
42. Bref till hemmet från en i Brasilien bosatt ung svenska. ...	355.
43. Om den qvinliga konstflitens alster	373.
44. Något om småskolan och lärarinne-lönen	381.
45. Nytt på vår bokhylla	383.
46. Slöjdneyheter	384.
47. Qvinliga Mæcenater	385.
Pristäflan	387.
Mönster	388.

1. Om könsens betydelse i afseende på den intellektuella uppfostran.

Den lika ömtåliga som viktiga frågan om könsens betydelse i afseende på den intellektuella uppfostran har sedan någon tid varit ifrigt omstridd inom så väl den amerikanska som den engelska pressen. Den svenska pressen, med tidskriften *Samtiden* i spetsen, har återgifvit några drag af den pågående meningsstriden, alla dock hemtade uteslutande från den ena af de stridande parterna, den som betonar *faran* af en högre intellektuell utveckling för kvinnan.

Väl inseende frågans vikt hafva vi dock länge tvekat att offentligt vidröra ett ämne, som borde tillhöra endast den vetenskapliga utredningen. Men då vi funnit att den ensidiga framställningen af frågan på mer än ett håll grundlagt farhågor, dels öfverdrifna, dels missriktade, hvilka kunde komma att hämmande inverka på de svenska kvinnornas intellektuella utbildning, hafva vi ansett oss pligtiga att för de svenska hemmen framlägga äfven den andra sidan af den omstridda frågan, på det ett opartiskt omdöme må kunna bildas.

Då vi sålunda, besegrande vår tvekan, meddela nedanstående tänkvärda uppsats, granskad och gillad af en högt aktad läkare

och vetenskapsman, sker det under den vissa förhoppningen att ett offentligt meningsutbyte i denna ömtåliga fråga skall kunna föras med samma grannlagenhet och takt i Sverige, som i Amerika och England.

Red:n.

1.

Under ett års tid har i Amerika pågått ett lifligt meningsutbyte angående uppfostringssystemet för kvinnor derstädes, föranledt af ogillande eller snarare fördömande uttalanden om det samma af framstående läkare, särskildt dr E. Clarke i Boston i en skrift kallad "Sex in Education" *). Äfven i England har denna fråga upptagits och gifvit fysiologen dr H. Maudsley anledning att i The Forthnighly Review, April 1, 1874, framställa sina åsikter i en artikel benämnd "Sex in Mind and in Education".

Dr Clarkes skrift lemnar en i sanning sorglig skildring af de följder, till hvilka, enligt hans öfvertygelse, ett visst slags uppfostringssystem inom hans hemland leder, och dr Maudsley höjer sin röst varnande ej allenast mot efterföljd af det amerikanska systemet, utan i allmänhet mot kvinnans högre intellektuella uppfostran och söker på fysiologiska grunder bevisa, att ett höjande af fordringarna på studier i och för hennes själsutveckling i likhet med dem man ställer på mannen skulle föranleda total både kroppslig och andlig undergång.

Dr Clarke och dr Maudsley tyckas likväl vara något skiljaktiga i sina åsikter, och deras olika ståndpunkt till frågan angifves i viss mån redan i titeln på deras respektive skrifter. Den förre tyckes ej vilja förneka kvinnan samma andliga förmåga som mannen och yrkar endast på "beaktande af könet i fråga om uppfostran"; den senare fränkänner henne bestämdt en sådan förmåga och kommer

*) Vi ha ej haft tillgång till dr Clarkes skrift, men af de kritiker, referat och utdrag deraf, som vi varit i tillfälle att se, dels i amerikanska tidningar, dels på andra ställen, ha vi sökt komma till uppfattning af densamma.

på grund deraf till sina påståenden angående "könens olikhet i fråga om själsförmögenheter och den olika uppfostran som här af betingas". Dr Maudsley anför så väl dr Clarke som tvänne andra amerikanska läkare, dr Allen och dr Weir Mitchell, och af det sålunda anförda drager han sina slutsatser, understödda af sina och deras fysiologiska studier och erfarenhet.

Vi vilja i korthet sammanfatta, hvad de här ofvan nämnda läkarne uttala i frågan, i det vi tillåta oss bifoga några anmärkningar mot de åsigter, som framställas af dessa vetenskapsmän.

Vi veta mer än väl, att vi härigenom träda in på områden, som ej lätt lämpa sig för annan diskussion än den vetenskapliga och som i viss mån borde vara fridlysta, men frågans vikt, vår kärlek till sanningen och vår föresats att söka den, hvar helst den erbjuder sig, komma oss att kasta all tvekan öfver bord.

Under de år, då den unga flickan mognar till qvinna, föregår inom hennes natur en förändring, som står i närmaste samband med hennes framtida bestämmelse som maka och moder, som fordrar den noggrannaste aktsamhet och vård, och som gör ett ansträngande andligt eller kroppsligt arbete hinderligt för en sund och normal utveckling af de fysiologiska funktioner, hvilka tillhöra henne som qvinna. Hennes fysiska styrka är mindre än ynglingens, och ett känsligare nervsystem medför större fara för henne än för honom af ett för högt kraf på hjernverksamheten. Hennes uppfostran måste därför lämpas så, att den ej under dessa kritiska år, och ej heller sedermera, allt till följd af nämnda fysiologiska funktioner, ställer för stora anspråk på hennes andliga eller kroppsliga krafter.

I flera af Amerikas uppfostringsanstalter förbiser man, säga vilare nämnda förf., dessa fakta. Följden har också, enligt deras påståenden, blifvit, att den amerikanska qvinnan år efter år förvagas och blir oförmögen att fullgöra sina åligganden som maka och moder; och i synnerhet tillskrifves orsaken den der rådande

metoden, att i gemensamma läroverk, dock under fullkomligt olika yttre förhållanden hvad villkoren för helsa och en sund kroppsutveckling beträffar, samfäldt uppfostra flickor och gossar.

Dr Clarkes anmärkningar vändas hufvudsakligen mot dessa missförhållanden. Just vid de år, då den unga flickan onekligen bör skonas, börjar hennes mest ansträngande skolarbete, och den öfveransträngda naturen hämnar sig sedan sjelf genom långa år af lidande och sjukdom. Men dr Clarke skiljer tydligen mellan det, att flickor lära detsamma som gossar och med dem undergå en gemensam examen, hvilket han ej ogillar, och den egentliga samfälda uppfostran, i hvilken de, hvad studierna beträffar, äro underkastade alldeles samma regler och dagliga ordning, och der en ständig täflan mellan de båda könen kommer i fråga. Han säger: "En sak är att uppställa ett mål — fem eller sex månader eller tre eller fyra år aflägsset — och bjuda flickor och gossar att på hvar sin väg söka hinna det; och en helt annan sak är att uppställa samma mål på lika afstånd och tvinga de båda könen att springa kapp sida vid sida på samma väg i daglig täflan med hvarandra och alltid med samma utgift af krafter. Den samfälda skoluppfostran är en sådan kapppränning" *).

Men ej allenast öfver samfäld uppfostran bryter dr Clarke stafven. Fastän måhända omedvetet bryter han den ju äfven öfver den uppfostran, som tilldelas qvinnorna i ensamt qvinliga läroverk; ty skall man logiskt draga konsekvenserna ur hans påståenden, så bör för qvinnornas undervisning uppställas ett, om vi så få säga, intermittert skolsystem, som tillåter regelbundet återkommande uppehåll för absolut hvila. Huruvida ett sådant system är praktiskt utförbart, utan under enskild handledning i hemmen af lärarinnor, hvilka väl i sin ordning också skulle fordra samma regelbundna hvilotider, lemna vi derhän, och att det är nödvändigt, der en normal utveckling och orubbad helsa i öfrigt är för handen, det torde på goda skäl kunna betvivlas. Dr

*) Se Mrs E. Garret Anderson: "A Reply", The Forthnightly Review, Maj 1, 1874.

Clarke anför en del sjukdomsfall hos kvinnor, såsom följer af öfveranstängning genom studier och brist på omtanke för den qvinliga organismens speciella fordringar på hvila. Men så länge alldeles samma lidanden besvära kvinnor, som ej kunna beskyllas för att genom studier ha ådragit sig desamma; så länge andra möjligen medverkande orsaker till dessa sjukdomsfall lemnas opåaktade; så länge tusentals kvinnor utgå från gymnasierna utan men af den der öfvade hjernverksamheten; så länge torde också frågan om den qvinliga organismens olämplighet för en sådan verksamhet få anses outhärdad, och de slutsatser, till hvilka dr Clarke kommit, temligen lösliga och tvifvelaktiga. "Då vi vilja försöka att jemföra de båda könen förmåga att uthärda ihållande andligt arbete, är der många omständigheter, som måste tagas i betraktande, och mycket som ej är hvad det borde vara. *Om kvinnorna från barndomen uppfostrades så förnuftsensligt, som de kunde och borde uppfostras, behöfdes inga strider. Men så länge man böjer sig under modet, bruket och sedvanan förblir frågan oafgjord*" *).

Af dr Allens uppgifter inhemta vi, "att till följd af den stora försummelsen af kroppsrörelse och den beständiga sysselsättningen vid boken, tillsamman med åtskilliga andra inflytelser, har det nervösa temperamentet fått en otillbörlig öfvervigt hos ett stort antal af Amerikas kvinnor"; och dr Weir Mitchells öfvertygelse är, "att värst af allt och i alla afseenden mest olycksbringande äro de amerikanska åsigterna om kvinnouppfostran. Den tid, som tages i anspråk för flickornas allvarligare undervisning, sträcker sig till aderton år och ej sällan derutöfver."

Af dessa vitnesbörd framgår tydligt en anklagelse för ett förvändt uppfostringssystem, hvilket, tillsamman med öfriga mindre gynnsamma omständigheter, såsom klimat, seder och bruk, diet och husliga förhållanden i allmänhet m. m., under hvilka den

*) Mary O. Nutting. "Mount Holyoke Seminary".

amerikanska qvinnan lefver, bidraga att försvaga och i förtid nedbryta hennes kropps-konstitution.

Vi kunna ej underlåta att här i förbigående göra en anmärkning. Uppfostra ynglingen under liknande förhållanden, sätt honom till boken åtta till tio timmar dagligen utan omvexling af stärkande kropps-rörelse, utan frihet, luft och lekar, bind honom i en modern klädedrägts förslafvande boja, och skall han ej, trots sina starkare muskler och mindre känsliga nervsystem, trots all förutsatt andlig och kropps-lig öfverlägsenhet, gå under lika fort och lika grundligt som någonsin flickan? I detta hänseende hänvisa vi till Professor N. G. Kjellbergs skrift "Om våra skolors inflytande på ungdomens helsa och utveckling", Upsala, 1873.

Mot de anförda läkarnes påståenden ha från Amerika allvarliga protester blifvit höjda, ej endast af dem, hvilka de närmast angå, nämligen kvinnorna, utan äfven af läkare, som hylla andra åsigter. I The Popular Science Monthly för Juli 1874, bekämpar dr E. Van de Warker de fysiologiska grunder, på hvilka dr Clarke, Maudsley m. fl. bygga sina åsigter och bestri-der deras sanning, för så vidt de angå kvinnans köns-lif, vid hvilket han anser att otillbörlig vigt blifvit lagd såsom faktor i utvecklingen af hennes egendomliga själs- och kroppsbeskaffenhet, i ty att denna får sin egentliga riktning under barndomen. Han säger: "I stället för att afskära för henne tillfällena till arbete och studier genom att hopa hinder omkring henne och liksom skapa en svaghet af en naturlig utvecklingsprocess, borde man öfverflytta den uppmärksamhet och ängslan, som vid denna tid slösas på henne, till barndomstiden, då allt, som i bästa och ädlaste mening bildar qvinnan, är i ständig fortgång till fulländning; ty det är under barndomen, denna tid, då organismen undergår snabba förändringar, som kvinnans framtida goda eller svaga helsa bestämmes". Han säger vidare, "att om den hennes kön tillhörande fysiologiska utvecklingsprocessen är den helsosamma och

naturliga följden af en sund och frisk barndom, så skall den lyda sina naturliga lagar och ingalunda försvaga utan tvärtom stärka den unga kvinnans arbetskrafter, de intellektuella så väl som de fysiska. Han vill ej så förstås, som menade han, "att helsans lagar kunna under den i fråga varande eller någon annan period af kvinnans lif, ostraffadt kränkas; men helsans lagar äro i hans tanke ej mera bindande för den unga kvinnan än för ynglingen, och i sjelfva verket fins det alldeles icke *en* lag för kvinnor och en annan för män".

Att under och efter hennes fysiska utvecklingsperiod öfverlemna den unga flickan, såsom äfven hos oss ofta sker, företrädesvis åt sådana sysselsättningar, som fostra de sinliga instinkterna — såsom läsning af dåliga kärleksromaner — toiletteomsorger — sällskapsnöjen — med deremellan god tid för tomma dagdrömmier m. m., torde innebära långt större faror för hennes framtida lifsuppgift, än ett allvarligt och förnuftigt ordnadt tankearbete.

Vi skulle kunna anföra många enskilda meddelanden af amerikanska kvinnor, hvilka, efter att under ungdomsåren ha genomgått trägna studier och — flera af dem — äfven nödiga examina för utöfvande af ett eller annat så kalladt manligt embete eller yrke, nu äro friska och lyckliga familjmödrar omgifna af en blomstrande barnaskara — men dessa enskildheter skulle föra oss för långt. Vi vilja blott till ytterligare belysning af vårt ämne framhålla, att det nervösa temperament, som uppgifvits vara förherrsande hos Amerikas kvinnor, är, enligt alla meddelanden, fullt ut så öfvervägande hos männen, och att från flera af dess kvinnliga kollegier, äfven dem för samfäld uppfostran, äro underrättelserna de mest tillfredsställande. Framför oss ligga meddelanden från der anställda lärarinnor och läkarinnor, som under många år iakttagit läroverkens inflytande på lärjungarna — och i en sak, som så nära rör kvinnan bör äfven samvetsgranna kvinnors ord påaktas — och samstämmigt intyga de och bevisa med statistiska uppgifter, att tillståndet inom dessa läroverk är det bästa både

i andligt, moraliskt och fysiskt afseende. Samstämmigt anförde också det faktum, att mången ung qvinna, som vid inträdet i läroverket varit lidande af nervösa och hysteriska åkommor — följer af ett lif tillbringadt i sysslolöshet, sällskapsnöjen eller under inflytande af mindre helsosamma vanor inom hemmet — blifvit under skolans regelbundna lif, sunda andliga verksamhet och förnuftiga ordning hvad klädedrägt, tidiga softimmar, diet, rörelse m. m. beträffar, ej allenast bättre, utan utgått derifrån frisk och blomstrande.

Vi sluta nu vår korta redogörelse för uppfostringsfrågans ståndpunkt på hinsidan Atlanten med följande utdrag ur en korrespondens derifrån, återgifven i *The Forthnighly Review*, April 1, 1874, hvilken nära stämmer öfverens med åtskilligt af det, som vi i det föregående anförde:

— — — — "Det fins andra skäl, som kunna förklara den amerikanska flickans kraftlösa ungdomsår. Hon är under barn-
domen förnekad sina bröders glada nöjen utom hus. Allt som stöter på en bullersam yrhätta är bestämdt förvisadt. Alla stärkande tidsfördrif, och alla ystra, muntra lekar på fält eller vägar "passa" ej för henne. Hon är inklämd i en trång drägt, så tung och obehväm, att ingen gosse skulle kunna bära den en enda dag, utan att försjunka i en dyster lifsåskådning. All denna "det passandes" och modets martyrdom tära på hennes krafter och hämmar hennes harmoniska utveckling, och när flickan blir qvinna, är hon redan bruten. Att hon alls hinner dit under dessa pinande och förderfliga förhållanden, kan man tillskrifva hennes större spänstighet att motstå en uppfostringsmetod, som tillämpad på hennes bröder långt förr skulle undergräft deras krafter. — — — — Det fins öfverflöd på statistiska uppgifter, som kunna bevisa, att trägna studier äro den regim och det läkemedel de flesta flickor behöfva, för att öfvervinna den allt för stora känslighet och de onyttiga vakna drömmar, som fostras af den moderna sysslolösheten, äfvensom nervretlighet, melankoli och

kraftlöshet i allmänhet; och att, så vidt som statistiska uppgifter kunna bevisa, dessa kollegiers qvinliga graduerade bli lika så friska och lyckliga hustrur och mödrar, som om de aldrig löst ett matematiskt problem eller öfversatt Aristoteles.”

Vi vilja ej här närmare inlåta oss i reflektioner, till hvilka det anförda väl annars kunde inbjuda, utan begagnande det endast som en inledning till hvad vi vidare vilja framställa, öfverlemna vi åt läsaren att, så långt det meddelade materialet det medgifver, sjelf bilda sig ett omdöme.

Så vidt vi ha oss bekant äro, så väl genom ett af den periodiska pressens mera framstående organ, som i flera af hufvudstadens och landsortens tidningar, åsigterna och innehållet i dr Maudsleys skrift framlagda för den svenska allmänheten. För vår del kunna vi ej annat än ogilla den sida af hans uppträdande, som afser att mätta ett oädel hugg åt de sträfvanden för qvinnans högre intellektuella uppfostran, som nu i så storartad skala pågå i England, ty dessa sträfvanden följa ej samma riktning, som det af dr Clarke m. fl. öfverklagade amerikanska systemet, om de också söka bereda tillfälle för qvinnan att tillgodogöra sig *alla* de anlag, med hvilka naturen utrustat henne. Härom kan hvem som vill, taga kännedom i de utmärkta skrifter "On the Education of Girls", som blifvit spridda af för denna fråga intresserade och upplysta, ädla män och kvinnor, och härom bäres äfven vitne af det i många afseenden läsvärda svar, som läkarinnan *Mrs E. Garret Anderson* i *The Forthnögthly Review*, Maj 1, 1874, egnat dr Maudsleys artikel och som underligt nog icke blifvit beaktadt af de svenska tidningar och tidskrifter, som anfört motståndarens åsigter.

Med all aktning för dr Maudsleys fysiologiska insigter, fördrista vi oss dock att tro att de slutsatser, till hvilka han kommit, innebära en fullt ut så stor del öfverdrift som sanning. Af svenske läkare, hvilkas kunskaper och samvetsgrannhet äro höjda

öfver allt tvifvel och hvilkas auktoritet är för oss lika bindande som dr Maudsleys, ha vi blifvit styrkta i denna vår tro, och vi våga därför fråga: är verkligen den funktion i kvinnans lif, som inträder med ungdomsåren, af en i hennes andliga och fysiska krafter så ingripande beskaffenhet, att hon derigenom försättes i det tillstånd af svaghet, som dr Maudsley skildrar? Då han talar om, "att när naturen har utgifter på ett håll måste hon spara på ett annat", så erkänna vi obetingadt den sanning detta må innebära med afseende på vård och aktsamhet om den unga, mognande flickan; men vi tro oss likväl med skäl kunna anmärka, att naturen lika litet i ifrågavarande fall, som i något annat lefver öfver sina tillgångar, att de af dr Maudsley så kallade "angreppen på lifskraften" i vår tanke tvärtom äro just *yttringar af lifskraften*, hvilka visserligen innebära en utgift, men detta beroende af ett *öfverskott*, för hvilket naturen ej städse har användning emedan det är afsedt för endast *ett* ändamål, och hvilket öfverskott hon, till dess det för det afsedda ändamålet tages i anspråk, enligt sina egna lagar gör till en utgift? Och när dr Maudsley säger att kvinnan genom denna sin säregna organisation, under sammanlagdt fjerdedelen af den bästa tiden af sitt lif är "till kropp och själ mer eller mindre sjuk och oförmögen till hårdt arbete", kunna vi väl då blunda för de vitnesbörd emot ett sådant påstående, som den dagliga erfarenheten ger oss? När vi se de otaligt många hem, som uppehållas ensamt genom kvinnan, och der hon i aldrig hvilande själs- eller kroppsarbete kämpar för dagligt bröd åt sig och en ofta talrik familj, ja, mången gång äfven böjd under den tunga sorgen öfver en ovärdig makes kärlekslöshet och utsväfningar; när vi se arbetsklassens kvinna under svält och bekymmer släpa från morgon till qväll i de mest ansträngande göromål; när vi se tjänsteklassens kvinna dag ut och dag in i våra hem förrätta de mest betungande sysslor; ge väl alla dessa kvinnor oss anledning att tänka på en "kropp och

själ", som regelbundet är "mer eller mindre sjuk och oförmögen till hårdt arbete"*)?

Prof. Hodgeson meddelar i en not till "*Lecture on the Education of Girls*" följande: En resandé, som nyligen återvärdt från Afrika, höll i The Femal Medical Society, första årliga mötet denna sommar, ett kort föredrag af hufvudsakligen följande innehåll: "Jag är läkare. Jag har tillbragt flera år i Afrika och der iakttagit den menskliga naturen hos stammar, hvilkas vanor äro fullkomligt olika europeernas. Jag hade vant mig att tro, att qvinnans muskelstyrka är svagare än mannens, och jag skulle måhända fortfarande drifvit den satsen; men till min förvåning fann jag de afrikanska qvinnorna lika så kraftiga som våra män. Jag såg prof härpå, ej endast i deras arbete och de tyngder de lyfte, utan då jag undersökte deras armar, fann jag dem utvecklade och starka vida utöfver hvad som förut kommit inom min erfarenhet. Deremot fann jag dessa stammars män vara svaga och deras muskler slappa och kraftlösa. Båda dessa omständigheter förklarades genom folkets vanor och bruk. Männen äro till ytterlighet lata; allt hårdt arbete förrättas af qvinnorna. Denna erfarenhet har vidare kommit mig att eftersinna, huruvida ej den andliga underlägsenhet, som vi tillägga våra qvinnor, bör helt och hållet tillskrifvas vår nations vanor och bruk, hvilka ej medgifva qvinnan samma andliga öfning som mannen". (The Westminster Review, Oktober, 1865, p. 355.)

Vi citera vidare ur förutnämnda källa: "Om det här vid Lago Maggiore, der jag bor, blefve fråga om, att en börda huggen ved af omkring tre L ö :s vigt och några få kycklingar skulle föras från byn halfvägs uppåt berget till torget, så skulle familjens andel i arbetet fördelas sålunda: hustrun tager den tunga vedbördan och mannen fjäderfäet. Det låter underligt att

*) Hvad manne dr Maudsley sjalf skulle säga om, på grund af hans eget påstående, hans fru under sammanlagdt fjerdedelen af året skulle fritaga sig för omsorgen om hans bekvämlighet och husets vård; om hans kokerska, hans tvätterska, hans städerska likaledes skulle fränsäga sig sina sysslor under lika lång tid?

höra bönderna, när de ibland försöka att lyfta en börda och finna den för tung, säga i det de afstå från försöket: 'det är qvinnögöra'. I bergstrakter är detta allmänt seden". (Recollections of Massimo d'Azeglio", by Count Maffei.)

Vi skulle kunna anföra liknande exempel ur flera andra folkslags lif, men må detta vara nog.

Lyda männe dessa Afrikas, dessa den europeiska bergsbygdens qvinnor särskilda naturens lagar? Vi tro det ej. Tyda ej dessa fakta snarare derpå, att hos de folkslag, hvilka — om vi så få säga — stå naturen närmast, är skilnaden mellan könen ej densamma som ofta hos oss? Och har man ej rätt att antaga, att lika så väl som den satsen gäller, att "öfning ger färdighet", när det angår musklernas utveckling och styrka, den äfven kan tillämpas på nervsystemet och den dermed sammanhängande hjernverksamheten, förutsatt att för öfrigt *intet* af hvad som hör till vilkoren för helsa och välbefinnande försummas eller öfverträdes? Huru nu än dermed må vara, så passa dessa exempel föga i stycke med dr Maudsleys ofvan anförda teorier *).

*) Vi kunna ej underlåta att här anföra som ett märkligt faktum, att då år 1867, till följe af Riksdagens väckta fråga om utvidgande af qvinnans medborgerliga rättigheter, utlåtande i ämnet af Kongl. Maj:t infordrades från universiteternas respektive fakulteter, just de medicinska fakulteternas utlåtande förräddade inga betänkligheter mot qvinnans användande i medborgerliga värf. Ur de i offentliga tidningar publicerade protokollen göra vi oss ett nöje af att anföra följande yttrande af en af det sydsvenska universitetets medicinska fakultetsmedlemmar:

"Då jag såsom ledamot af medicinska fakulteten blifvit uppförad att yttra mig öfver föreliggande fråga, anser jag mig först låta nämnde min egenskap äfven bestämma gränserna för mitt utlåtande, fastän det blir svårt, om eas möjligt, att helt och hållet undvika beröring med sidor af frågan, hvilka ligga utanför det medicinska området.

Innan jag uttalar mitt omdöme angående lämpligheten af qvinnans anställning i samhällets tjänst, särskildt såsom läkare, måste jag först söka utreda, huru qvinnan såsom människa och samhällsmedlem bör i allmänhet betraktas, jemförd med mannen.

Ehuru i enlighet med det sätt, hvarpå människoläget hittills utvecklats sig, det i allmänhet förefinnes icke obetydliga skiljaktigheter emellan mannen och qvinnan både i psykiskt och fysiskt hänseende, har jag, så vidt mina studier och min erfarenhet sträcka sig, funnit dessa skiljaktigheter mindre grunda sig på olikheten i mannens och qvinnans andliga och kroppsliga organisation och anlag än fastmera på olikheten i deras uppfostran och lefnadsvanor, hvangenom de ursprungliga anlagen erhållit en så divergerande utveckling.

Otaliga exempel ur folkens och individernas historia bevisa letta mera än nog. Huru många qvinnor hafva icke ådagalagt en viljekraft och ett tankedjup, som kunna täfva med de bäst begåfvade mäns, att icke nämna fantasiens rikedom

En förunderlig föreställning, till hvilken dr Maudsley ofta med förkärlek återkommer, är, att hvarje bemödande att höja qvinnan medelst en högre intellektuel uppfostran och sätta henne i tillfälle att derigenom till det högsta möjliga utveckla de anlag, naturen gifvit henne, går ut på ingenting mindre än att omskapa henne till man, göra henne oqvinlig (to unsex her). Vi tillåta oss här en anmärkning, som med full rätt förut blifvit gjord från mer än ett håll — att mannen visst icke är ett sådant ideal, att en *likhet* med honom vore något för qvinnan så eftersträfvansvärdt. Men antaget att Skaparen gifvit åt henne, så väl som åt mannen, begåfning och anlag, som utvecklade och förädlade kunna bereda henne lycka och tillfredsställelse inom hemmets sfer och utom densamma; antaget att hon ej nödvändigtvis är mannen andligen underlägsen, något som vi tro mer och mer ådagaläggas — så är det väl ej så orimligt eller ens oqvinligt begärtdt, att hon får näring för krafven i sitt andliga lif, hvilka väl äro värda lika

och känslans finhet, hvilka man ju icke söker fränkänna det "svagare könet". Och i fysiskt hänseende har man sett qvinnan kunna genom öfning och vana, lika väl som mannen, förvärfva alla slags färdigheter och blifva skicklig till utförande af de mest ansträngande arbeten, ja! hon kan till och med utbildas till krigarens hårda, dödsföraktande kall. Och har en sådan utveckling varit möjlig under förhållanden, hvilka i hög grad syftat att förhindra densamma, kan man ju med full rätt antaga, att under gynnande förhållanden qvinnans förmögenheter ändå mycket lättare och mycket mera allmänt skola hinna till mognad.

Härmed vill jag blott hafva sagt, att jag anser qvinnan såsom menskligt individuum af naturen likställd med mannen och öfverhufvud förmögen af samma utveckling i både andligt och kroppsligt hänseende. Deraf anser jag också följa, att en persons lämplighet för en gifven verksamhet icke bör eller kan bedömas efter dess kön, utan efter dess individuella egenskaper och färdigheter. Och antages detta, så lærer qvinnans lika berättigande med mannen såsom medlem i samhället icke heller kunna bestridas. Jag betraktar qvinnan härvid endast såsom samhällsmedlem och icke i de särskilda förbindelser, hon kan hafva åtagit sig som maka och moder, och hvilka kunna verka inskränkande på hennes allmänna rättigheter.

Är det nu för samhällets bestånd och förkofran af allra största vigt, att det tillgodogör sig alla de krafter som finnas derinom, så blir det också af lika stor vigt för samhället, att kalla dessa krafter till lif och bereda dem väg genom tillfälle till en ändamålsenlig uppfostran. — — — — —"

Att de åsikter, som funnit ett uttryck i detta anförande, gillades af många framstående läkare, är känt, och vi hemta deraf ett ytterligare stöd för den mening vi förut anfördt, nämligen att dr Maudsley gör sig skyldig till öfverdrift i de skäl han framställer mot qvinnans förmåga att tillägna sig samma kunskaper och andliga utveckling som mannen.

"helig omsorg" som hennes "kropp's tempel". Och om kunskap, vetande och upplysning äro de medel, genom hvilka mannen söker att komma till den högsta möjliga menckliga fulländning; om de äro de medel, genom hvilka han bildar och stärker sin karaktär och gör sig klarsynt för sin pligt och skicklig till lifvets värf, så måste de väl äfven vara detsamma för qvinnan, som med honom delar äran att vara menckiska och dessutom är menad honom till hjälp.

Vi kunna ej fatta den åsigt, som gör sig gällande, så väl i dr Maudsleys uppsats, som ofta annars der män kämpa mot qvinnans högre uppfostran — ja, vi ha den till och med här framför oss i ett akademiskt aktstycke — att vissa studier skulle företrädesvis vara manliga och att inhemtandet af dem skulle göra henne "oqvinlig", under det andra särskildt anses tillhöra hennes kön. Hon kan utan fara för sin qvinlighet sysselsätta sig med franska, tyska, engelska och italienska språken, men af latin och grekiska får hon en viss manlig anstrykning. Quatuor species, regula de tri, bråk och litet intresseräkning störa ej hennes qvinliga egenskaper, men af några böcker i Euklides, af algebra och annan högre matematik, kan man vänta en betänklig omstörtning. Och i fråga om att lära henne tänkandets lagar, så — hvar toge väl då hennes så ljuft qvinliga tanklöshet vägen? Ligger, som dr Maudsley säger, "naturen djupare än bildningen", så måste ju allt detta vara rent nonsens, och vi kunna ej förneka sanningen i Miss Cobbes ord, att "om man förutsätter det utbildning af de andliga förmögenheterna genom studier af klassiska språk och matematik kan i minsta mån utplåna de grundskiljaktigheter, som finnas mellan könen, så visar man bra litet tro på dessa skiljaktigheters verklighet".

Långt ifrån att kunna dela den mening, som antager, att alla sådana allvarligare studier skulle menligt inverka på qvinnans ställning och förhållande inom familjen, tro vi fast hellre,

att de der kunna finna en användning, som i många afseenden vore gagnelig. Vi återkomma härtill längre fram.

Dr Maudsley är villig antaga, att den rörelse för qvinnans högre uppfostran och utvidgade medborgerliga rättigheter, som nu i så många skilda länder förmärkes, kan tillskrifvas, "dels vår tids underlättade andliga förbindelser, hvilka sätta några här och der i verlden spridda qvinnor, som känna ansatser af en högre inspiration, i tillfälle att samverka på ett sätt, som skulle varit omöjligt i forna tider, dels en vaknad moralisk känsla och dels männens mera upplysta åsigter, som uppmuntra och understödja deras bemödanden i stället för att undertrycka dem"; men naturligtvis är han blind för den anda som genomgår sjelfva tiden, för den förnämsta faktorn i den inträdda förändringen — sanningen, hvilken nu såsom alltid, om också långsamt, kämpar sig fram till seger. "Man kan förkläda naturen, men ej utplåna den." Vi taga fasta på dessa ord; länge nog har man förklädt qvinnans andliga natur — ja, till och med undertryckt den — men utplåna den har man ej kunnat; den söker nu komma till sin rätt, och heder åt de män, som med sina upplysta åsigter och sitt ord vilja förhjelpa henne dertill!

"Det är omöjligt antaga", säger dr Maudsley, "att hela förklaringsgrunden till qvinnans ställning skulle ligga deri, att mannen, som från början fann henne behaglig för sina ögon och nödvändig för sin lycka, tog henne med våld i besittning och har alltsedan hållit henne fången, utan annan rätt än den starkares. Öfverlägsen muskelstyrka utan annan öfverlägsenhet skulle lika litet ha kunnat åstadkomma detta, som öfverlägsen muskelstyrka förmått gifva lejonet eller elefanten herraväldet öfver jorden." Det är visst sant. Men om lejonet, jemte sin egen styrka, egt äfven mannens intelligens, och mannens förhållande till lejonet i så mån varit något så när detsamma som qvinnans förhållande till mannen, så är det väl kanske ändå icke så alldeles omöjligt, att lejonet tagit lejonparten. Det hade måhända till och med "före-

tett det högsta som kan nås: att med det ädlaste bruk af makten neka sig missbruket”*)).

”Om qvinnan”, heter det vidare, ”ej funnit den plats, som blifvit henne anvisad i en ställning olika, om ej underordnad mannens, passande för sin kropps organisation och funktioner, så skulle hon ej så länge ha behållit den”. Vi begripa ej hvarmed hon skulle gjort sig fri, utan den starkares rätt och i saknad af ”annan öfverlägsenhet”.

Skall qvinnan dömas efter samma måttstock som mannen och göra hans sträfvanden till sina, så anser dr Maudsley sig tvungen förklara, att hon är behäftad med en underlägsenhet i organisation både hvad kropp och själ beträffar, som ej kan förnekas. Detta är ej endast hans enskilda tycke, utan det är ett fysiologiskt faktum. Derpå följer en skildring af allt hvad den ena kroppen och själen fysiskt och andligt är mäktig af, och så en skildring af all den andra kroppens och själens skröplighet, framställd i de ordalag vi förut citerat. ”Det är i dessa omständigheter som vi finna den sanna förklaringsgrunden af hvad som varit allt ifrån början intill nu, och hvilket tvifvelsutän skall fortfarande ega rum, fastän i en modifierad form.”

Det är nästan en lisa att se dr Maudsley uttrycka sig så pass förtroendefullt ofvan på allt hvad fult han haft att säga oss om qvinnans försök att omskapa sig till man, och sedan han först i sina egna fysiologiska glasögon sett henne arbeta ”lik en könlös myra”, samt derefter i grefve de Gasparins kikare skådat henne som ett vedervärdigt vidunder skymta fram vid horisonten.

Det kan vara hårdt för qvinnan, menar dr Maudsley medlidsamt, att ha blifvit skapad till qvinna, men när hon nu en gång för alla är en sådan, så är det löjligt om hon anser sig underlägsen mannen för det hon ej är man. Hvad detta senare beträffar så hålla vi före, att ingen tänkande qvinna någonsin haft en sådan mening, och må då löjet återfalla på den, som

*) Fru Collet, ”Sidste Blade”.

förutsatt densamma; och angående det förra, så kunna dr Maudsley och de med honom liktänkande gerna spara sig allt medlidande. I ett fall vore hon i sanning beklagansvärd: om hon af Skaparen fått andlig förmåga utan motsvarande kroppslig kraft, ty hon vore ju då det enda i skapelsen, som stode i strid, i disharmoni med sig sjelf. Men så kan det ej vara, och därför förtrösta vi framgent som hittills på, att äfven hon var med när Skaparen såg på sitt verk och fann det vara "gauska godt".

"Mannen har en ära och qvinnan har en annan ära", säger dr Maudsley, "och den enes ära skiljer sig från den andras". Ja väl, må så vara. Men en ära veta vi, att de ha gemensamt — den att båda vara skapade till Guds beläte, och fullt och fast tro vi, att det gifves rent menkliga egenskaper, beroende af deras förhållande till det högsta — till Gud, sanning och pligt, som måste vara desamma för dem båda, och der vid lag kan ej den enes ära vara skiljaktig från den andras.

Vi erkänna uppriktigt att vi dela dr Maudsleys tillit och tro, att qvinnan framgent såsom hittills förnämligast kommer att söka sin plats vid mannens sida inom hemmet, i familjen; men just därför, just i familjens intresse yrka vi för henne en högre intellektuel uppfostran, på samma gång vi allvarligt önska, att man ej må förneka den enskilda qvinnan rätt att söka förvärfva sig kunskaper och insigter för de andra värf, i hvilka hon kan göra sina anlag och äfven sin andliga förmåga gällande. Må man då ej stänga vägen för henne till vetande och ljus, lika litet genom att ensidigt haka sig fast vid nyskapade hinder, som genom att fasthålla gammal häfd. Vi veta väl att fördomar, att föråldrade åsigter om det passande och bruket äro svåra att bekämpa, men vi veta också att

"Om i allt vi bruket akta på,
Blir aldrig forntids stoft från tingen sopadt,
Men fördoms kram till höga fjellar hopadt,
Som skymma sanningen" *).

Sanningsökare.

(Forts.)

*) Shakspeare, "Coriolanus", act. 3.

2. Missriktningar inom den nutida romanlitteraturen.

I.

Ouida's författarskap.

Ofvanstående författarenamn, antaget af en skriftställarinna, som lärer vara född i Frankrike men gift i England, och på detta lands språk skrifver sina böcker, är sedan några år temligen känt bland Sveriges romanläsande allmänhet. Denna "Englands kanske populäraste och mest lästa författarinna", som hon kallas i ett ofta upprepadt tidningstillkännagifvande, tyckes vara på väg att få ett liknande insteg äfven hos oss, och är redan en af de mest efterfrågade på lånbibliotheken, en af de begärligaste för den läslystna ungdomen. Hennes pennas alster blifva också dagligen allt lättare tillgängliga, ej blott på deras eget språk utan ock på vårt, genom talrika öfversättningar synnerligen i några af våra mest lästa tidningar, hvilka dymedelst lyckats sprida Ouida's romaner bland de flesta samhällsklasser, åtminstone städernas. Denna allt jemt växande ynnest hos både den läsande och den öfversättande allmänheten, har manat oss till en granskning af hennes författarskap, annars i sig sjelft måhända ej af den betydelse att det vidkomme en tidskrift för de svenska hemmen.

I England har den aktade månadsskriften *Contemporary Review* uti Novemberhäftet 1873 åt Ouida's romaner egnat en beaktansvärd uppsats. Den är skriven uteslutande under det intryck af harm och smärta, som hvarje engelsman med tanke på

sitt lands heder och framtid måste erfara, ej blott af Ouidas m. fl. författarskap utan än mera af det samhällsförderf, som har sin stora del i framträdandet af en sådan företeelse som hennes, och i den ofantliga framgång hon rönt. Med sådana känslor är det emellertid klart att uppsatsförfattaren vid sin pröfning svårligen kunnat vara fullt oväldig, isynnerhet som han satt sig före ej att skildra, utan att med åtlöje och förakt tillintetgöra sitt föremål, ett sätt att gå till väga, som vi icke tro vara det bästa för ändamålets vinnande, ty vid all granskning blir en orättvisa, om än så ringa, den sköld från hvilken sanningens pilar återkastas. Men ehuru vi, både af detta och andra skäl, i det följande ej ärna begagna den ledning vi i nämde tidskrift kunnat finna, komma vi dock att stundom meddela några af den engelske författarens synpunkter.

Att lemna en utförlig undersökning om alla Ouidas romaner, hvilka uppgå till ett tiotal, utom en mängd smärre berättelser, är icke vår afsigt, så mycket mindre som deras beskaffenhet ej är sådan att vi gittat om dem samtliga taga en så nära kännedom, som dertill skulle fordras. Men derom hafva vi förvissat oss, att hvad som säges om en, gäller om alla, på de undantag när, som senare skola framhållas, och att vi således ej göra Ouida's skapelser någon orätt, snarare tvärtom, då vi inskränka oss till att ur endast några af dem framte skälen för vårt omdöme. Dem vi valt att sålunda hufvudsakligen uppehålla oss vid, äro de på svenska öfversatta romanerna "Tricotrin" och "Held in bondage", samt "Folle Farine", emedan det synes oss som om dessa, hvar i sitt slag, gåfve det osöktaste beviset på de hufvudfel hvaraf Ouidas författarskap lider, på samma gång som de äfven ådagalägga de vådor hos detsamma mot hvilka uppmärksamheten bör riktas. Dessa äro af en så allvarlig art att vi, trots det personliga obehag vi. dervid erfarit, ej kunnat undgå att framhålla dem så bjert som möjligt, utan att dervid öfverskrida gränsen för det tillbörliga. Om denna stundom måste trädas för nära, så

tvingas man dertill af Ouida sjelf, så snart man vill gifva en *sann* skildring af hennes skaplynne, i all synnerhet då man, som vi öfverallt der det varit möjligt, låter hennes egna ord tala.

Det är ingen förut fattad afsigt eller fördom, som vid teckningen af Ouida kommer oss att taga hufvudsaklig hänsyn till hennes fel; att så göra faller temligen af sig sjelft, ty felen äro onekligen det mest betecknande för hennes författarskap, och det som först faller i ögonen äfven vid en ytlig blick. Vill man med ens och i möjligaste korthet uttrycka hennes svagheter, så äro de framför allt *bristande naturtrohet* och *frånvaron af sedlighetsmedvetande*, tvenne fel, som i sällspord endrägt hos henne förefinnas. Att offra den ena af nämnda stormakters rätt för den andras, är ej ovanligt för romanförfattare, men att så oförsynt, som Ouida, beröfva *båda* hvad dem tillhör, det är förvånande. Den bristande natursanningen ter sig hos henne ofta så öfver all höfva barnsligt och löjligt, att man kan blifva undersam huruvida man ej har med en skol flickas förstlingsarbeten att göra, men denna uppfattning jäfvas oupphörligen af den om allt annat än ungdomlig oerfarenhet vittnande inblick i människolifvets skuggsidor, som hon lägger i dagen och hvilken hon framhåller som den källa hvarur hennes öfverseende gent emot de sedliga förvillelserna flödar. Den ursäkt, som sålunda hennes många synder mot sundt vett och vanlig sannolikhet kunde finna i naivitetsens rätt att vara enfaldig, förverkas städse genom hennes tvetydiga världserfarenhet; och detta utan att hon samtidigt ernår människokännarens rätt att vara fördragsam i sådana sedlighetsspörsmål der okunnigheten blindt fördömer, ty hvad hon minst har lärt af det myckna hon sett, är just människokänedom. Denna för en romanförfattare skäligen väsentliga egenskap finnes hos henne så jöga, att hon knappast genomfört en enda af sina personligheter på ett sätt, som kan förmå en att tro på dess motsvarighet i det verkliga lifvet.

Detta påstående kräfver bevis; låtom oss därför skärskåda "Tricotrin", för att se hvad Ouida der ger oss som sannolikt och naturenligt.

"Tricotrin" är en engelsk lords äldste son, af sin fader behandlad så hatfullt att han till och med anklagar honom att hafva stulit familjejuvelerna. Ehuru Tricotrin sjelf sett en tjenare begå stölden teg han gent emot denna beskyllning, samt aflägsnade sig för alltid. Det antogs att han dränkt sig, och hans yngre bror ärfde det gods och den titel, som bort tillkomma Tricotrin. Denne ger som skäl till sitt handlingssätt "att de, som kunde uttala en dylik anklagelse voro ovärdiga något bevis på sin villfarelse"; dertill glädde honom tanken "att den bror han älskade skulle vinna hvad han förlorade", och slutligen hyste han "en okuffig frihetslängtan". — Denna tillfredsställer han genom att under fyrtio år ihop med en apa och en fiol vandra verlden rundt, "älskad som en Gud, en kung" af folket i "hvarje land, från Donau till Guadalquivir, från Liffey till Tibern, från Euphrat till Amazonfloden", och hans lif är under tiden "alltid en dikt, än ironisk och än erotisk, än oftare sublim; ena dagen ett kärleksode och den andra en satir, än lättsinnig som Suckling's poesi och än bitter som Juvenal's; oftast en bacchisk sång eller ett hudibrastiskt skämt; ej sällan ett ädelt homeriskt epos" (!). De tvifvel man kunde vilja framställa så väl mot detta mångskiftande lefnadssätt, som mot hans verldsberömdhet, tystna emellertid vid skildringen af hans yttre och inre personlighet. Oupphörligen inskärpes att han "har ett skönt homeriskt hufvud, djerft, kungligt, sorglöst och ädelt, sådant som en konstnär skulle gifvit Hector eller Phœbus eller guden Lyœus", dertill äfven påminnande om lejonet och örnen. De andliga håfvorna äro honom i än rikligare mått beskärda; man får ideligen höra: att han är "vis som Boethius", skämksam, ironisk, glad och qvick som Aristophanes, Piron och Swift, att han målar som Greuze och Velasquez, har Mozarts musikaliska snille, är värtalig som Mirabeau, verldsklok som Talleyrand, sjuu

har sin del "i den heliga smörjelse, som berört Rubens' panna och Shakespeares läppar" (!). Att ett dussin snillens olikartade begåfning samlas hos en ende, är väl i mensklighetens historia lika ovanligt, som att dessa egenskaper endrägtigt blomstra till hopa, utan att "taga ut hvarandra", som det heter i räkneläran; ytterligare förvånas man då man hör att Tricotrin aldrig brukar sina snillegåfvor annat än för folkets gagn och nöje; att "likt en Paganini" spela vid bondfester, att på några timmar måla krogstugor "så som Titian skulle gjort det", är allt hvartill han kan förmås; han ansåg sig "blifva slaf af sin konst" om han idkade den der den kunde vare sig betalas eller till fullo uppskattas. Den inre drift, som plägar bringa dylika snillen, som de nyss nämnda, att helt lefva för konsten eller ärelystnadens lockelser, hvilka sällan lemnat ens de ädlaste andar i ro, hade Ouidas hjelte ej den minsta känning af.

Tricotrins verksamhet för menskligheten är ej mindre vidtomfattande än hans konstnärskap. Han är en slags försyn hvar han uppträder, och har till detta ändamål i rikligt mått försynens allestädesnärvaro, allseende och allvetenhet. Går han hem från en grisetbal, der han spelat, så tröstar han en ledsen gubbe med en pipa tobak, ett svältande barn med mat; bär hem en misshandlad hund, och räddar en ung flicka från fängelse samt "hennes själ från synden". Vandrar han "med bevingade steg" genom en äng utdelar han "åt män, qvinnor och barn ja t. o. m. kor och oxar vänliga ord, som göra dem alla gladare, modigare och lyckligare". Är han sorgsen så vallfärdar han till Paris' uslaste förstäder och håller till befolkningen derstädes tal sådana, att dess sinne smälter likt vax. En gång bland annat öfverraskar han dessa vildar då de ämnade bränna en grek lefvande, och de menniskor, som nyss hyst dylika afsigter, stodo nu handfallna inför Tricotrins vältalighet och knytnäfvar! Samme grek hade vid ett annat tillfälle fått T:s sista guldmynt att spela bort, ehuru T. i honom igenkände juvelttjufven från sin ungdom. En annan

bof, en vrakplundrare, gripes af T. på bar gerning, och han omvänder honom genom att under tre års tid slå sig ner med honom på en ensam klippa. Vacklar en qvinnas dygd ilar straxt T. att med sedelärande tal stöda den svaga; svälter en artist kommer ögonblickligen T. för att måla åt honom, råkar parisbefolkningen, som T. kallar "mitt folk", i jäsning, så är han genast tillstädes och han, "som ena dagen dansar bland dem, som Harlequin, leder dem nu som en Gracchus". (!)

Redan i första kapitlet öfvar T. sin barmhertighet, genom att som fosterdotter upptaga ett litet hittebarn som han kallar Viva. Mot henne visar sig hans ädelmod i dess högsta glans, isynnerhet som hon, trots hans beskyddande ömhet, hvilken icke eger någon gräns, städse visar honom köld och otack. Han filosoferar oupphörligen öfver hennes fel, allt under det han för henne hyser "en älskares, makes, faders och skalds passion, mäktig som döden och tyst som den". — Viva blir gift med en hertig, som dör, dyrkande henne till det sista, ehuru han visste "att hon ej hade en enda tanke eller känsla för honom", och ej långt derefter fattas hon — denna qvinna, som genom årtionden "förhärdat sitt hjerta", "haft sitt jag till sin Gud" o. s. v. — af en "ödmjuk, vörnadsfull, öm och lidelsefull kärlek" för en engelsk lord, som befinnes vara Tricotrins yngre bror. Under tiden ökar hon oupphörligen sin otacksamhet mot sin välgörare, hvars skyddande kärlek städse omger henne. Plågad af farhågan att hennes låga ursprung af Tricotrin skall röjas, förnekar hon sina förbindelser till honom, och använder härvid lögn och list gång efter annan, trots den vända hon dervid erfar, ty hon har med ens fått ett så högt sedligt begrepp att hon "vill stå fullkomligt ren inför den hon älskar". Denna önskan hindrar henne, som sagdt, dock ej att fortsätta med sina osanningar, tills de slutligen upptäckas och lorden skulle förskjutit henne, om ej Tricotrin just då blifvit bragt om lifvet af "sitt parisfolk", samt döende bedt sin bror "taga till nåd igen" den qvinna, som de båda hade allt skäl att ringakta.

Ehuru T. ansåg Vivas tystnad rörande alla tidiga förhållanden "usel och feg", så teg han dock sjelf dermed för sin älskade bror, ty hans ömtåliga samvete sade honom att svartsjukan måhända vore hvad som dref honom att tala. Det är öfverraskande att höra huru denne man, "som var obunden af några hemmets och trosbekännelsens band", "med den yttersta samvetsgrannhet pröfvade sig sjelf" i detta som andra fall, liksom man också häpnar öfver all hans offervillighet, all hans kärlek, som i osjelfviskhet liknas vid en Guds och af hvilken han "lider smärtor bittrare än dödens", då man på andra ställen får lyssna till helt annat. Han säger t. ex. om sig sjelf "att den ende frie man är en filosof och landstrykare i förening, som har verlden till sitt fädernesland, sin *konst till moral* och till lag sitt samvete och sitt *godtycke*", att "han hellre ville lefva utan ljus, än utan det obundna skämtets frihet, utan öfverlåtenheten åt en hejdlös glädje". Man får dock veta "att hans njutning aldrig urartar till sjelfviskhet, eller vanställes af orgier", allt under det hans egen eller Ouidas inbillning ofta framkallar "de blomstrande kinder han lekt med", de "glada kärleksäfventyr" han haft, och den "tjusning qvinnoskönhet för honom egt", och dertill äro båda måna om att meddela huru som kärleken för honom alltid varit "en af slumpen sådd blomma i hans väg" (!). — Egendomligt tager det sig emellertid ut att vid sidan af dylika bekännelser få höra hans tal om dygden; midt upp i hans dagdrifvarlif hans tankar om arbetets höghet; samt att under de dryckeslag der han och hans själafränder "kysste röda qvinnoläppar, *emedan de voro män*", underrättas att de äfven "höjde sig till stora tankar, *emedan de voro odödlige*". Bland märkvärdigheter af andra ordningen, hvarmed Tricotrin öfverraskar, är att ehuru han skiljes från den qvinna han älskar genom att ej kunna bjuda henne den rang och rikedom han afsagt sig, "har han dock aldrig saknat dessa"; att, ehuru han från sitt 20:de år till mellan 50—60 varit en landstrykare, "har han icke velat byta sitt lif mot ett konungarike"; ehuru han "i hela sitt lif haft

till lag att njuta" och "att från sig aflägsna hvarje bitter tanke", han uppsöker just smärtan och lidandet, försakar sin kärlek och sin hämd, samt oafbrutet tjenar menskligheten, allt under han ena stunden filosoferar öfver den, "med en juvenalisk bitterhet", och den andra visar sig "som kung i glada lag".

Alla dessa för vanliga fattningsgåfvor oupplösliga motsägelser förklaras af Ouida sålunda, att naturen, "hvilken för honom var moder, älskarinna, dotter, gudom, afgud, lärarinna och väninna" (!) gjort honom till "filosof, kosmopolit, skald, artist, demokrat och landstrykare"; hade gifvit honom "den frihet, själfbeherrskning och enkelhet, det mod och förakt för all falskhet, som rådde uti hans lif och gaf detta en storhet, *öfverträffande allt hvad jorden egde*", samt kom honom "att lefva detta lif, såsom en kung utan diadem, en prest utan stola, en krigare utan svärd en suverän, hvars rike sträckte sig så långt som menniskor njöto och ledo".

Ja! "naturen" kan i sanning åstadkomma en kraftig verkan, då man låter den få fritt spelrum uti sin egen otyglade och opplysta inbillning, utan att egna en tanke åt hvad verkliga människonaturens lagar, hvad sanning och följdriktighet, hvad sundt förnuft och de enklaste begrepp bjuda. Det är genom förbiseende af hvarje dylikt kraf som "Tricotrin" blifvit hvad den är, och hafva vi blott lyckats gifva en svag föreställning om alla onaturligheterna i denna bok, hoppas vi att ej blifva jäfvade då vi upprepa att Ouidas första fel är en fullkomlig okunnighet om den människonatur hon har till sin käpphäst, och att ordet "natur" i hennes mun är ett grymt hån mot henne själf, ty *onatur* har sällan satt sig ett mera slående minnesmärke än i hennes "Tricotrin" framförallt, och i hela hennes författarskap öfver hufvud.

Men ehuru Tricotrin, som enligt Ouida's mening är ett dygdemönster, enligt vår ej intager en dylik höjd, måste vi dock medgifva att han i sedlighetsbegrepp står långt öfver den ståndpunkt Ouida och hennes hjeltar i en annan roman intaga. För att

belysa denna redan anmärkta brist på sedlighetsmedvetande skola vi skärskåda hennes i detta fall mest betecknande roman "Held in Bondage" så mycket mera, som den under namnet "Fångenskap" sistlidet är tyvärr var synlig i en af våra stora aftontidningar.

Boken har tvenne hjeltar, hvilkas öden ega temlig likhet, men ingenderas öfvar något egentligt inflytande på den andres — ett fel i planen, som vi i förbigående anmärka. Båda äro officerare och den skildring, som göres af den ene, passar ungefär på den andre. Sabretasche var "skön och af en skönhet farlig för hvarje qvinnas lugn", "hänsynslös för allt i himmel och på jord", "den trognaste vän och den flyktigaste älskare"; "kände fullkomligt konsten att lefva", "var rik, egde en förfinad smak (något som hans samtalston åtminstone ej röjer) en utmärkt qvickhet och stort målar snille" samt var dertill enligt allmänna meningen "en hjertlös, utsväfvande spelare, en sjelfvisk man och en tviflare". Med några små ändringar kan detta allt sägas äfven om hans vän De Vigne: båda hafva "satt njutningen som tillvarons mål" och veta att med "lansquet, kapplöpningar, Coralier och champagne" skapa en angenäm tillvaro.

De Vigne, som "då han ville vinna en qvinna lät sig af intet hinder, ingen pligt eller hänsyn hejdas", och detta ej *en* utan "tjogtals gånger", blir emellertid slutligen sjelf så fångad att han mot sin afgudade mors, mot alla sina vänners böner rusar i äktenskapet, utan att i sin, som han trodde, förnäma brud igenkänna (?) den flicka ur folket, som vid 17 år varit offer för hans ofvannämnda hänsynslöshet. Efter vigseln underrättar hon honom om med hvem han förmålt sig. "Denna oerhörda skymf mot hans heder (!) kommer honom att under "den vildaste dödsångest, det ursinnigaste hat" bege sig till Indien. Hans mor dog ögonblickligt, men hans hustru fortfor att i Paris "vanära hans namn" dock så försigtigt att skilsmessa af honom ej kunde fordras.

Sabretasche hade i sin ungdom (som för öfrigt var lik hans mannaålder) äfven ingått ett förhastadt giftermål, och snart nog funnit att han hos den qvinna han dyrkade egde tvenne medtäflare, älskaren och bränvinsflaskan. Icke heller han kunde åstadkomma nog bindande bevis för en laglig skilsmessa, men var dock sedan tjugo år i sjelfva verket skild från sin hustru.

Ur dessa båda fall leder nu Ouida bevisningen för den afhandling mot de *tidiga* äktenskapen hon i sin roman ger oss och hvilken har till motto det Shakespeare'ska uttrycket: a young man married is a man that is marred". Hon säger i densamma åtskilliga sanningar, men hvilka äro sanna för *alla* förbindelser sent eller tidigt knutna, hvilka börjas under sinnesyra och sådana utsväfningar, som dem der hon funnit sina offer för de tidiga giftermålen, samt hvilka avslutas i en blind sjelfvisk lidelse, den enda kärlek hvaraf hennes båda hjeltar vid tjugo eller fyrtyo år voro mäktiga.

Att dessa tidiga missöden, hvaraf Ouida erkänner att åtminstone De Vigne's orsakats genom "att han sedan ungdomen varit lidelsernas slaf", emellertid ej djupt inverkat på föremålen derför, framgår på många sätt, bland annat deraf att man om den ene, Sabretasche, får veta huru han "i mångfaldiga kärleksförbindelser, lika lätt brutna som ingångna, sökt hämd på sin hustrus kön och nöje för sig sjelf". Vidare finna vi att dessa båda "män af heder, *ej* helgon" — något som i förbigående af Ouida alltid brukas som motsats till det förra — af denna heder äro oförhindrade att söka tvenne unga flickors kärlek, ifrigt försvarade af Ouida, dels medelbart genom att med en glödande pensel skildras den frestelse för hvilken de voro utsatta, och dels omedelbart genom mycket prat om deras under en olidlig "fångenskap" suckande kärleksfulla hjertan. Sabretasche, hvars kärlek t. o. m. afkylde hans ifver för "hans enda kallelse, den att njuta", räddar, enligt Ouidas mening, sin heder genom att uppskjuta sjelfva frieriet, till han fått underrättelse om sin hustrus

död. Denna lyckliga händelse bevisas dock straxt före brölloppet icke hafva inträffat, och de älskande skiljas å nyo samt återförenas långt senare, sedan Sabretasche sjelf varit närvarande vid sin hustrus dödsbädd. Han fann henne på gatan i Paris, försupen och döende, samt fick dervid ett tillfälle att handla "ej som ett helgon, men som man af heder" i det han skaffar henne en säng att dö i. Efter en i betraktande af hennes tillstånd skäligen het ordvexling afider hon också, och hennes man, som efter vårt förmenande aldrig lagt sin olycka hårdt på sinnet, anmärker "att lifvet hade förbannat honom utan att han syndat, tuktat honom utan att han begått någon villfarelse, ty denna qvinna åtminstone (!) hade han gifvit kärlek och trohet, men af henne lönats med otack och hat".

Hans "rena kärlek", naturligtvis oberörd af hvarje menligt inflytande från alla de äfventyr, som ligga emellan hans första giftermål och hans andra, belönas nu genom att detta senare kan försiggå, och så är beträffande honom intet att tillägga.

De Vigne, som icke hade med en "högvälboren" ung dame att göra, utan i stället med en flicka, som intog en obemärkt plats i samhället, fann ej skäligt att beherrska sig ens så mycket, som Sabretasche. Ehuru Almas ensamma belägenhet och en döende fosterfars sista bön, hvarigenom hon blifvit honom anförtrödd, bort skydda henne, så befinnas dessa värn gagnlösa; De Vigne, "som dödligt hatade sin hustru emedan hon skymfat hans heder och böjt hans stolthet i stoftet", visar sjelf så liten ömhet om sin heder, att han icke omtalar sitt giftermål för Alma, och den enda gång han var nära att göra det afbröts han genom en slump; ett fullgodt skäl, menar Ouida, att framgent tiga, "*ty kring slumpen vänder sig vårt lif*". (!) De Vigne fängslar allt mera Almas hjerta, dertill "frestad af sina dygder, farligare för honom än andra mäns fel" (!); och "*icke nog kall för sjelfspröfvning*" gör han sig ej reda för sitt handlingssätt förr än en vän och medtäflare framställer det i dess rätta dager. Hans "sårade heder" gör honom nu ursinnig — mot vännen (!) men hindrar honom icke att skynda

till Alma, för att säga farväl. Dervid betar hon sig naturligtvis så att de Vigne måste förklara sin kärlek eller för-gås; Ouida räddar hans lif och får dervid anledning att anföra sitt älsklingspråk: hvem kastar första stenen? Hon måtte dock hyst något tvifvel om huruvida sagda sten nu borde blifva lig-gande, ty hon fortsätter sitt försvar med att De Vigne's "hjer-ta var skapadt för lidelsefulla fröjder, och att det *kräfd*e sin rätt"; hon prisar honom "emedan han ej hade mod att med egen hand döda den nya och herrliga tillvaro, som öppnade sig för honom", och "emedan han ryste för det sjelfmord, som är grymmare än det verlden fördömer, *det sjelfmord som tillintetgör glädjen*". "Vid himlen", utbrister slutligen författarinnan, "menniskorna be-höfde vara gudar, för att kunna lyda alla menskliga lagar!"

Hennes hjelte var emellertid lika långt från gudarnes, som från helgonens samfund, och hans nu ändtligen inträffade sjelf-pröfning, som visar honom att han, "söm under hela sitt lif med alla dess felsteg, alla dess glödande lidelser dock aldrig haft en låg tanke" (?) nu likväl fallit från sin heders tinnar, slutar med en föresats att berätta Alma sitt giftermål och sedan — lemna henne? Nej — bjuda henne på en "trip" till Italien eller Joniska öarne! Han hinner emellertid ej utföra sin afsigt, ty genom en medtäflares skurkstreck bibringas han den öfvertygelsen att Alma är honom otrogen. De Vigne, som har sitt samvete så rent gent emot henne, unnar henne ej ens att förklara sig, utan far till Krimkriget. Hemkommen derifrån får han veta sanningen, och skurkens lif hängde nu på ett hår, men De Vigne motstod det frestande tillfället att hämnas, ty "han var en af de ädla, varma, naturliga andar, som älska och hata, falla, strida och ångra, som felande af öfverilning alltid äro redo att försona synden, och som gående genom sina egna tankars eldprof komma derur som lutt-radt guld". Denna ädla metall i De Vignes karaktär får snart tillfälle att stråla än klarare, ty i skogens ensamhet möter han sin hustru och erfar den gräsligaste frestelse att vrida halsen af

henne. Efter en "jättekamp med sig sjelf" afstår han dock från fullföljandet af denna böjelse, och finner sig eget nog deraf föranledd att hålla ett litet tal till Gud, som gaf honom kraft till detta offer. Det faller honom emellertid icke in att försäkra sig om samma hjälp i ett annat hänseende, der han framför allt haft "en synd att försona". Tvärtom: han "som under lidandet lärt sig älska osjelfviskt" (?) begär nu Almas löfte att hon skall trotsa världens dom, förbigå vigselceremonien, samt lefva blott för honom. Under Ouidas rörda och högljudda bifall samtycker Alma ock härtill. Obehöfligt nog, som det vill synas af det nyss anförda, anser Ouida nu tiden vara inne att "belöna" De Vigne för hans "jätteseger" i skogen; det uppenbaras att fru De Vigne begått tvegifte och är betjentens i stället för husbondens hustru. Brölloppet med Alma kan därför nu försiggå; Gud får en liten "mention honorable" och De Vigne en stor, för deras ömsesidiga välförhållande, och berättelsen är slut. Ouida kröner dock verket genom ett slutkapitel, der allt det redan sagda ytterligare inskärpes, och der hon slutar med anförande af Moore's ord:

"The spring of love resembleth
The uncertain glories of an April day,
Which shows us all the beauty of the sun
And by and by a cloud takes all away".

"Sådan", utbrister hon, "är kärleken; sällan något bättre, knappast någonsin något varaktigare (?). Sådan är ofelbart och oundvikligt all tidig kärlek. Gud hjelpe då alla dem, hvilka vi kunna räkna i myriader, (?) som för en kort Aprildag sälja den enda kungliga förstfödslorätt jorden eger — friheten!"

Det är hvarken tillbörligt eller behöfligt att här utveckla de yttersta följderna af den tankegång Ouida i denna bok förfäktar, eller hennes lösning af det problem, som på *annat sätt behandladt* kunde hafva ett visst berättigande att framställas. Det torde nu vara de flesta klart att den frihet hon åberopar är den att ej åtaga sig något band, som kan hindra njutningen af lifvet sådan hon fattat den, frihet att följa lidelsens maning, utan att hejdas af pligten.

Att hon sjelf säger detta rent ut, och att hennes hjeltars handlingar säga det än tydligare, tro vi oss hafva visat, och hennes mening öfverskyles alls icke af de temligen befogade tal hon håller mot de engelska äktenskapslagarne, ty för dem som i sjelfva verket ej hylla annan lag än det egna godtycket, blir intet lagbud, äfven det gudomligaste, erkänt eller efterlefdt. Äfven i fråga om de tidiga giftermålen uttalar Ouida, som redan är sagdt, åtskilliga sanningar, men men glömma andra så som: att då den blinda lidelsen ej bör vara bestämmande vid något äktenskaps ingående, och då ungdomen lättast af denna förvillas, så torde ungdomen (liksom hvarje ålder) böra frigöra sig från denna lidelse, uppfostras för kärleken eller uppfostra sin kärlek, till en värdig känsla och till en sedlig grund för äktenskapet. — Ouidas botemedel synes oss icke leda till annat än att den mognade mannen lika väl som ynglingen med hänsynslöshet söker vinna hvad han begär om ock till sitt eget förderf. "Att så sin vildhafre i ungdomen" och derunder ej undvika någon frestelse, men noga hvarje band, som undfallenheten för den samma kunde pålägga, synes oss icke kunna leda till den rena osjelfviskhet, som är en betingelse för den verkliga kärleken och som tryggar dess val; ej heller kan det väl mindre tillintetgöra en ung mans sanna frihet och framtid "att flyga från det ena föremålet till det andra", än att vara bunden vid ett, om också det ledaste troll inbillningen kan frambesvärja.

(Slut i nästa häfte.)

3. Konsten i hemmet

af

JACOB FALKE.

Öfversättning.

6. Golf och väggar.

Innan vi nu gifva oss in på att tala om de enskilda delarne och dervid främst om golvet, torde det vara skäl att i korthet erinra om resultatet af de allmänna betraktelser, hvilka vi i föregående afdelning förutskickade såsom inledning.

Vi funno, att i den moderna bostaden harmonien är målet för den inre dekoreringen, harmonien i färg och form. Vi sågo dervid uttryckligen bort från hvarje bestämd, en gång befintlig historisk konststil, vi sågo bort från den egyptiska, grekiska, byzantinska, romanska, götiska, eller hvad de än må heta alla dessa stilar och stilarter, och likväl fordrade vi för en fullständig, konstnärlig harmoni-stil, stil i allmänhet. Den dubbla betydelse, i hvilken vi använda ordet stil och hvilken väl i första ögonblicket endast är begriplig för den, som är fullt förtrogen med konstens frågor, kan, såsom man måste frukta, lätt föranleda missuppfattning. Vi återkomma därför ännu en gång till denna punkt, kring hvilken alla våra undersökningar vända sig och från hvilken vi utgå för att lösa alla svårigheter.

Det som här kallas stil, stil i allmänhet, är idealiseringen af ett föremål, formens öfverensstämmelse med föremålets idé, öfverensstämmelsen med materialet, ändamålet, behovet. Formen måste vara ett klart, bestämdt uttryck af idéen och alls ingenting annat. Formen är idéens språk. Men om nu formen skall vara idéens språk och uttryck samt stå i öfverensstämmelse med behovet, med *vårt* behof, så är väl äfven lätt att inse, att, då be-

hofven varit olika på olika tider, äfven formerna kunna vara olika, ja under vissa omständigheter måste vara olika.

De former, som forna tiders konststilar frambragt och som voro uttryckssätten för *deras* kulturtidehvarf, äro ju icke *våra* uttryckssätt och kunna således icke tillfredsställa *våra* behof. Men om vi helt enkelt öfverflytta det egendomliga i andra konst- och kulturtidehvarf, om vi godtyckligt eller tanklöst afbilda deras element, få vi icke *form* utan *formler*. Det sistnämnda uttrycket är visserligen icke brukligt i den bildande konsten, men förhållandet är dermed likväl icke något annat än t. ex. på det etiska eller religiösa området, hvarest andra tiders uttryckssätt för oss stelnat till formler, med hvilka vårt samvete lugnar sig. På samma sätt lugna vi oss äfven i konsten blott alltför ofta med utsidorna af en främmande stil, och äro belåtna, när vi kunna säga, det är grekiskt, det är götiskt, fastän utan tvifvel en grekisk eller en medeltidens konstnär, om en sådan stode upp, betänksamt skulle skaka på hufvudet åt vårt företag. Han skulle sannolikt säga: gören icke *det* som vi hafva gjort, utan *på det sätt* som vi hafva gjort.

De gamle konstnärerna hafva skapat för sin tid och sina behof och hafva funnit formerna därför: må vi finna dem för våra ändamål och behof. Må vi afstå från alla biasigter, må vi göra föremålen sådana, att de icke föreställa något annat än hvad de äro, än hvad de enligt sin uppgift skola vara, då kommer äfven stilen att infinna sig hos dem af sig sjelf, utan att vi behöfva söka den. Då komma föremålen att vara i öfverensstämmelse icke endast med sig sjelfva, med sin idé, utan äfven med hvarandra, och formernas harmoni kommer att framgå som resultat.

I denna mening kunde vi äfven beteckna stilen som smak, ty i sjelfva verket äro endast de föremål smakfulla, som på ett fullt lyckadt sätt äro det som de skola vara, hos hvilka således form och idé befinna sig i full öfverensstämmelse. Men äfven

ordet smak har en dubbel betydelse, och den moderne fransmannen använder det just om de föremål, som äro raka motsatsen till stilfulla, om dem, vid hvilka formen bestämts icke af ändamålet, icke af föremålets natur, utan af en yttre anledning, af godtycket, nycken, af begäret att åstadkomma något nytt och öfverraskande. Sålunda har det fransyska inflytandet satt modet i stället för smaken, nyheten i stället för skönheten.

Häraf torde redan framgå, att, om vi vilja se bort från förgångna konststilar och såsom grundsats uppställa formens öfverensstämmelse med ändamålet och behovet, så hafva vi dermed icke afsett någon lofsång öfver vår moderna konstindustri eller vår moderna dekorering. Tvärt om kommer i det följande att visa sig, att genomförandet af vår grundsats mycket oftare närmar oss de gamla formerna än det moderna förfaringssättet, emedan de gamla konsttidehvarfven ofta funnit de rätta formerna, icke blott för dem utan för behovet i allmänhet, så är t. ex. förhållandet med den grekiska konsten i afseende å kärl, med renaissancen i afseende å vissa slag af möbler. Vi se dervid äfven, hvartill studiet af de gamla konstverken kan gagna oss.

Härefter öfvergå vi till vårt egentliga ämne.

Man har väl uppställt som lag, att färgerna i ett rum måste nedifrån uppåt öfvergå från mörkt till ljust, liksom förhållandet är i den fria naturen, der äfven jordriket representerar det mörkaste och himmelen ljuset. Ehuru liknelsen haltar, då ju det slutna rummet icke är den fria naturen, utan dess motsats, innebär den dock en viss sanning. Den begärda tonskalan, uppstigande från det mörka till det ljusa, gifver rummet ett friare och luftigare, samt taket, således det tyngande, ett lättare utseende. Men det vore att begå ett stort misstag om man upphöjde denna fordran till lag; ett sådant gradvis stigande är icke nödvändigt, ej heller hafva de goda och äkta konststilarne någonsin bekymrat sig derom, ja de hafva ej sällan företrädesvis utsett taket för den rikaste dekorativa framställningen och derigenom gjort detsamma

icke lätt och luftigt, utan snarare tungt och tryckande. I det pompejanska väggmaleriet är sockeln svart, men det är äfven frisen och till och med hela väggen. Man skulle mycket förr kunna uppställa den satsen, att, när golf, väggar och tak hållas i olika färger, samma styrka i färgtonerna, d. v. s. efter förhållandena lika mycket ljus och mörker, erfordras för harmoni; men ej heller detta låter sig genomföras.

Ett kan man dock med viss rätt uttala, att nemligen golfvet icke får vara hållet alltför ljust. Om det redan i och för sig är obehagligt, när ett mycket ljust föremål af stor utsträckning nedifrån skiner i ögonen, så utgör golfvet dessutom grunden för hela dekoreringen. Om det skall åstadkomma ett intryck af lugn och säkerhet, får det följaktligen icke vara för rikt, icke för brokigt och icke för ljust, ty liksom det ljusa och det lätta stämma öfverens, så äfven det fasta och det mörka. Af denna orsak borde vi i afseende å våra moderna inlagda golf föredraga dem med mörkt trä framför dem med hvitt, hvilket med mörkare väggar rent af är en nödvändighet, och i afseende å mattor så mycket som möjligt aflägsna hvitt och grått samt helt och hållet bannlysa alldeles grå eller gråhvita mattor, sådana som man väl understundom får se dem. Likaledes bör golfvet undvika skarpa, i ögonen fallande motsatser i färgen, ty det passar sig ej, att det som ligger på marken drager blicken till sig, sysselsätter och fasthåller den. Golfvet bör icke försummas, det bör medverka i den allmänna färgharmonien, ty denna erkänner ingenting såsom likgiltigt, men den bör göra det på ett lugnt sätt.

Detta mål kan nås med hvilket material som helst, men jemväl förfelas med hvilket material som helst. De gamle sammanfogade sina mosaikgolf af brokiga stenar med regelbunden teckning, och talrika lemningar af dessa visa att de förnämsta vilkoren i allmänhet voro på ett mönstergillt sätt uppfyllda, beträffande så väl färgernas verkan som det ornamentala mönstret. Våra dagars italienare sammanfoga sin golfmosaik af små, oregelbundna sten-

bitar af olika färg, merendels utan något mönster. Ett dylikt golf är varaktigt och beräknadt för klimatet, men med oroligt brokig verkan icke angenämt för ögat. För oss nordbor äro de i mönster inlagda golfven och mattorna af konstnärlig betydelse, de förra i allmänhet af mera anspråkslös verkan, de senare i stånd att åstadkomma den största färgprakt. Till dessa foga sig mera sällan olikfärgade stens kifvor eller på senaste tiden fajencebitar i mönster. För alla gälla i sjelfva verket samma lagar eller vilkor, så till vida som dessa bero på det för golfvet utmärkande.

Golfvet är i främsta rummet en jemn yta, och då den skall trampas och föremål skola ställas på densamma, är det redan af praktiska skäl en fördel, om den är utförd på ett så likartadt och fulländadt sätt som möjligt. Golfvet medgifver således icke något verkligt upphöjdt arbete. Man måste följaktligen helt och hållet utdöma mattor med blommor, djur eller andra föremål i upphöjdt arbete af ylle, sådana som man nu för tiden ofta får se dem och sådana som man väl, tack vare vänskapen, plägar få dem i hemmen. Men golfvet får ej heller genom sin teckning bedraga den gåendes öga, så att han tror sig vandra öfver höjder och djup. Det skulle uppväcka hos honom en känsla af obehag och osäkerhet, som vi vilja hafva bannlyst ur bostaden. Vi måste därför uttala oss mot alla mönster, som framställa ett upphöjdt arbete, åtminstone på ett mera i ögonen fallande sätt, eller som rent af äro beräknade på att åstadkomma synvilla. Vi påminna oss dervid marmorgolfven från Rom och Pompeji, som voro sammansatta af hvita och svarta eller ljusa och mörka marmorskifvor på sådant sätt att de ena bildade dagern de andra skuggan. Hvad är verkan deraf? Man tror sig gå öfver skarpa kanter och spetsar, och om man äfven genom vana och eftertanke öfvervinner detta intryck, så är dock åsynen ett ständigt obehag för ögat. Det är således i alla händelser ett stort misstag när dylika motiv åter upptagas och efterbildas vid de moderna inlagda golfven, om det ock kan ursäktas roccos nyckfullhet.

Men fullföljandet af vår sats för oss än längre. Måste vi förkasta hvarje i ögonen fallande upphöjd teckning på golfvet, så är i och med detsamma stafven bruten öfver hvarje slag af bildlig framställning, som vill vara en efterhärming af verkligheten. Vi hafva dervid i främsta rummet figurliga framställningar för ögonen. Det är onaturligt, och därför äfven stil- och smaklöst, när vi nödgas vandra omkring på lefvande varelser. Det vår fot icke trampar på i verkligheten, bör den äfven afhålla sig från i bilden. Vår moderna mattindustri vill beklagligtvis ännu allt jemt tvinga oss att sätta vår fot på lejon, tigrar, hundar samt andra vilda och tama kräk; den breder väl äfven ut för våra fötter romantiska kärleksscener, sådana som turisten annars ofta får taga med sig på sin nattsäck; ja den skyr ej att utsätta bilder af berömda män och krönta hufvuden för att trampas af högst profana fotplagg. Om man afser från att dessa figurer, hvad deras konstnärliga utförande beträffar, dock i bästa fall äro odrägliga, hvilket ej heller är möjligt annat med det prickiga, trappstegslika, utkastartade sättet, bringar detsamma oss dock i strid, icke blott med vårt estetiska, utan äfven med vårt laglydiga samvete och sätter vår känsla för det passande, vår aktning på ett svårt prof.

I detta afseende hafva ej heller de antika mosaikerna alltid gjort det bättre. Medvetna om sin skicklighet vågade de gamle mosaikarbetarne sig till och med på de mest storartade historiska ämnen, såsom synes t. ex. af det berömda perserslaget. Man påstår visserligen, att denna stenmålning befann sig i skydd på ett ställe, som icke trampades af någon fot; i sådant fall var den emellertid ett sjelfständigt konstverk och ej längre någon dekoration. Huru oangenäma, ja vedervärdiga dylika golf kunna blifva, synes af en stor mosaik i lateranska museet i Rom, hvilken framställer en mängd enstaka gladiatorer i kroppsstorlek. Den är helt säkert ett arbete från en senare tid, ty fordras en urartad, för att ej säga barbarisk smak till att tåla att ständigt hafva något dylikt under fötterna och för ögonen. Älskligare förefaller den berömda, ofta

upprepade framställningen af dufvorna, som dricka ur en skål, men jemväl den har sin plats framför ögonen, icke under fötterna. Äfven en annan bekant mosaik måste ogillas, den som konstnären Sosus hade lagt i ett hus i Pergamus och hvilken på golvet framstälde affall och kvarlevor af måltiden och hvad som eljest plägar sopas ut, alldeles som om det af en händelse blifvit liggande. Det gör helt naturligt ett intryck af osnygghet, och därför ådrog äfven denna målning byggnaden namn af det osopade huset.

Vi med våra mattor, förfogande öfver mycket rikare färgprakt än mosaikarbetarne, hafva i viss mån gått mycket längre än de. Visserligen hafva vi öfverlemnat de stora historiska framställningarne åt gobelinerna; men de engelske och franske mattfabrikanterne hafva i stället betraktat hela naturen såsom sin tillhörighet. Då vi här i Europa icke kunna få bo *under* palmer, så skulle vi åtminstone trampa *på* dylika. Det var ej blott ängar och blomstersängar som utbreddes för våra fötter, utan hela trädgårdar, tropiska växter i yppig fullhet och rikt utgrenade träd. Vi bodde bland och på grenarne liksom himmelens foglar och skådade ut genom löf och grenar ned i den blå himmelen. Om dessa det nittonde århundradets uppfinningar, öfver hvilka vi yfdes en tid, icke beteckna en smakens förirring, så hafva vi aldrig afvikit från rätta vägen. Till samma kategori hör det öfvermått af blommor, hvarmed vi hugnats. Det var ej nog med att hela ytorna betäcktes dermed i vilda, mångfärgade massor, förgätmigej måste äfven växa till rosor, rosorna till storlek af jettelika kålhufvuden, och deremellan lågo sedan de sirater af svängda och vridna byggnadsbitar, som den franska barocken under sjuttonde århundradet infört i ornamentiken. Med den skrikande brokiga verkan dylika mattor åstadkommo var rummets harmoni en gång för alla störd. Då golvet likväl endast skall vara den lugna botten, till hvilken verkan skulle ej väggar och tak måst stegras, för att svara deremot!

Låtom oss med afseende på ett dylikt öfvermått och en sådan förirring betrakta de enkla lagar, som framgå af golfvets

natur. Vi hafva en regelbundet begränsad, slät yta. Begränsningen fordrar sin konstnärliga beteckning, och vi äro derigenom i främsta rummet hänvisade på en infattning, som löper omkring ytan och därför egentligen fordrar ett löpande ornament. Infattningens ornament kan dock lika gerna vara utan någon viss riktning eller ett uppradadt, t. ex. efter hvarandra uppställda blad, som vända spetsarne utåt för att antyda afslutningen. Infattningen fordrar i sin ordning å båda sidor en kant, det vill säga ett fint, antingen ornamenteradt eller genom annan färg antydt band, eller snarare närmast en linie, som bildar afslutning för densamma. Det vore den enklaste formen för infattningen såsom gräns betraktad. Rikare utvecklade kan den öfvergå till ett helt system af band och lister, eller kunna hörnen framhållas genom särskild ornamentering, liksom man äfven kan genom ornament utmärka midten på sidorna, ehuru detta senare är lätt egnadt att föra in på afvägar. Våra dagars matt-tillverkning går till väga på sådant sätt, när den vill göra upp mönster i sjuttonde och adertonde århundradenas stil. Mönstergilla exempel på en rikare och likväl sansad och stilfull behandling af infattningen kan man hemta från de antika mosaikerna, men framför allt på ett med den moderna smaken mera öfverensstämmande sätt från de indiska och persiska mattorna.

Af denna infattningens nödvändighet ser man, att våra dagars golfabrikanter icke gå fullt riktigt till väga, när de på rikare golf endast insätta ett stort ornamenteradt fält i midten, men lemna infattningen alldeles ur sigte. Ett sådant golf saknar alltid någonting: mönstret är icke fullständigt; det är i estetiskt afseende otillfredsställande. Detta är icke i lika hög grad förhållandet, när hela ytan är likformigt täckt med bitar i olika färger eller öfverdragen med ett likgiltigt, icke till någon betydelse kommande mattmönster, ty i sådana fall kommer endast färgernas samverkan, icke mönstret, i fråga. Ett sådant sätt att lösa uppgiften är naturligtvis, om ock ej förkastligt, dock mindre fullkomligt.

Det är därför mera passande i sådana rum, som endast tjena till genomgång eller kort uppehåll, såsom t. ex. korridorer och förstugor. Dessutom lämpa sig sten- och fajencebitar icke i vårt klimat för boningsrum.

Gent emot den prydda gränsen kräver för det andra det begränsade utrymmet sin ornamentering. Dervid kan man gå till väga efter två principer, som vi skulle kunna beteckna som den orientaliska och den europeiska. Den europeiska principen framhåller midten genom ett rikt, allt efter förhållandet med hela ytans form rundt eller ovalt ornamenterad fält, hvars utsirade kant visar utåt, till gränsen. I motsats dertill utgå från de fyra hörnen prydnader, som åter visa inåt, till midten. Det öfriga utrymmet öfverdrages lätt med ett regelbundet fördelat mönster, för att gifva sig tillkänna såsom botten för de rikare prydda delarne. Österländingen deremot afser helt och hållet från att framhålla vissa bestämda delar eller antyda förhärskande riktningar: han öfverdrager endast ytan med ett mer eller mindre regelbundet ordnad, tätt, blommigt eller geometriskt ornament, hvars mål ej skall vara annat, än att på ett behagligt och tjusande sätt lifva den stora ytan genom en brokig men mild harmoni. Ja, den rätte tillverkaren af Smyrnamattor går så långt, att han rent af afstår från en bestämd teckning af ornamentet och endast sträfvar, att, genom fördelning af färgerna sins emellan på små, helt och hållet oregelbundna fält, framkalla en viss välgörande färgstämning.

Så väl den ena som den andra principen är riktig och passar för vår moderna bostad, men man gör dock rätt i att vid användandet göra skilnad dem emellan. För små mattor, som icke betäcka hela rummet, men i synnerhet för rum, som störas af en mängd möbler, torde det österländska sättet vara mera att tillråda, emedan i dylika fall en systematisk teckning ändå ej kan komma att verka. Det är därför bättre, att teckningen är mera likgiltig och att endast färgen får som stämning eller ton medverka till harmonien. Men der, hvarest det europeiska sättets mera konst-

fulla mönster fullkomligt kan falla i ögonen, vare sig i praktrum eller der, hvarest den mellersta delen är fri från möbler, der kan äfven denna användas på ett passande och fördelaktigt sätt.

Med mycken fördel kunna äfven båda sätten förenas med hvarandra. Detta kan antingen ske sålunda, att de mildare och iugnare, men likväl i sjelfva verket rikare, österländska färgerna öfverföras på det europeiska mönstret, så att den systematiska teckningen faller mindre i ögonen, eller att den österländska teckningen jemte densammas färg äfven genomtränger den europeiska anordningen. Båda delarne förekomma äfven nu för tiden vid den moderna europeiska matt-tillverkningen, och just de vackraste och mest lyckade exempel härröra från en sådan förening af orientalistiskt och europeiskt sätt.

Emellertid äro likväl dessa, d. v. s. de lyckade exemplen, ännu undantag. Modet, understödt af medvetna sträfvanden, går i dekoreringen så småningom öfver till orientalismen, men det blir utomordentligt svårt för våra moderna ornamentister att finna sig till rätta med densamma. De måste frigöra sig från tvenne ting, hvarmed de äro födda, och hvarpå dock den hufvudsakliga skilnaden beror, från den tillfälliga oregelbundenheten i naturen och från den reliefartade upphöjningen genom dagrar och skuggor. Detta europeiska sätt är skenbart mycket friare och likväl i verkligheten mycket mera bundet. Det tvingar till ett bestämdt val af färger, hvilka dessutom genom bifogade skuggor dämpas i sin verkan; det tvingar till ett omåttligt användande af grönt, en färg, som tål få andra bredvid sig och därför borde användas endast ytterst sällan för koloristiska ändamål. Österlendingen deremot tecknar blomman i silhouette eller han skapar om den och ordnar den på ett regelbundet sätt; derigenom frigör han sig från naturen och höjer sig upp i fantasiens, den sanna konstens rike, der frihet och ordning äro förenade; han vinner frihet i val af färg, form och mönster. Derjemte förblifver han, i det han afstår från den medelst ljus och skuggor åstadkomna reliefen, på det strängaste

trogen den släta ytans dekorativa princip, sådan som golvet kräver den, men som det moderna europeiska sättet, mer eller mindre i ögonen fallande, men dock allmänt, kränker den.

Naturligtvis inskränker sig mattans ornamentering icke till blomman, hvarvid ej heller orientalismen blir stående. Liksom materialets beskaffenhet leder mosaikarbetaren till en geometrisk ornamentering, så låter denna senare i en rikare form ej heller afvisa sig från mattan, men denna erbjuder framförallt ett spelrum för fria arabesker. Man får blott härvid ej gå så långt, att man griper sig an med ett rent arkitektoniskt ornament eller att man rent af sätter tak och golf i ett sådant förhållande, att man tror, att samma ornament som finnes deruppe äfven bör finnas dernere. Höjden af misstag är det dock, när man upprepar takets stuckornament grått i grått på golvet, liksom om man i rummet helt enkelt kunde göra det öfversta till nederst. Vi skulle ej erinra om en sådan onaturlighet, som knappt synes trolig, om den icke verkligen hade förekommit. I alla riktningar äro fel härvid begångna: först och främst äro de ornamentala grundbegreppen förvexlade; vidare är grått icke någon färg för golvet, och slutligen har man med afsigtligt bedrägeri framställt ett reliefornament, som måste förvillat ögat. Den, som gör upp mönster för golvet, måste komma i håg, att det erfordras en brokig, men lugn stämning, att han arbetar för en begränsad och för en slät yta; slutligen, att hans teckning blir trampad, att han således icke lägger någonting under fötterna, som naturen eller känslan för det passande förbjuder att man trampar på. Dit hör till och med ett vapen, som på ett sådant ställe enligt sannt heraldisk känsla snarare vore en skymf än en heder. Man för skölden högt, men man trampar den icke under fötterna.

I afseende å *väggen* måste vi äfven utgå från begreppet om en begränsad, slät yta; men väggen är det icke så uteslutande som golvet. Vissa konststilar, man kan väl säga alla, hafva vid större och rikare förhållanden jemväl behandlat den inre väggen

arkitektoniskt och efter den rådande stilens måttstock indelat och afdelat densamma med utskjutande och indragna delar samt sålunda lifvat den långa sträckan ej blott genom färg, utan äfven genom skuggor och dagrar. Denna ornamentering får en viss, estetiskt betingad nödvändighet i långa gallerier och korridorer eller i hvälfda rum, der pelarne såsom väggpelare tillika bära hvalfven och frambringa intrycket af fasthet och säkerhet. Den senare götiska stilen har öfverdragit väggen med trä, har panelat den och, anslutande sig till gifna förutsättningar, anslutande sig till behofvet af skåp och nischer, genom framskjutande lisener, gesimser, socklar och infattningar, utbildat dessa panelningar till ett system, som renaissancen öfvertog, endast ändrande profiler och ornament. Renaissancen har derefter, anslutande sig till gammalromerska praktbyggnader, företagit sig en den rikaste, arkitektoniskt dekorativa indelning af den inre väggen genom framskjutande pelare och kolonner, hvilka fingo att bära takets bjelklag, genom infattade fyrkantiga eller halfrunda nischer. Denna dekorerings förutsatte för att vidare fulländas plastiska prydnader såsom figurer eller vaser i nischerna. Den staduade ej helter dervid, utan fogade dertill brokig prydnad, i det den, följande äldre föredömen, sammanfogade de arkitektoniska delarne af olikfärgade stenar, isynnerhet ädla marmorarter, eller beklädde dem med dylika, och dessutom på dertill särskildt afsedda ställen tog det historiska eller det dekorativa väggmaleriet till hjälp. De konststilar, som följde på renaissancen, hafva förblifvit detta sätt trogna och hafva blott, allt efter sin konstnärliga karakter, ändrat detaljernas former, eller låtit indelningarne framträda mer eller mindre. Äfven den moderna konsten har följt renaissancens föredöme, när den skolat lösa de högsta uppgifterna, endast att den, vacklande till följd af sin egen brist på princip, än lagt ökad eftertryck vid den måleriska än vid den arkitektoniska dekorerings och dervid stundom låtit de medverkande konsterna komma ur jemnigten.

I sjelfva verket äro vi, såsom vi redan hafva sett i första afdelningen, om vi vilja lösa dekorativa konstnärliga uppgifter af högsta art, hänvisade på en förening af de tre konsterna: arkitekturen, måleriet och skulpturen. Det torde allmänt vara förhållandet i rum som äro afsedda för offentlig representation. Annorlunda är förhållandet med den egentliga bostaden. Här måste vi i främsta rummet taga oss till vara, att vi ej göra den till ett monumentalt konstverk, och vi måste redan därför pålägga dekoreringsen en viss inskränkning. Vidare äro väggarne icke der för sin egen skull, de äro icke lämpliga och bekväma platser för utvecklande af konst, utan de måste taga hänsyn till förhållanden, som icke ligga inom dem sjelfva. Dessa förhållanden äro till en del af praktisk art. Det finnes möbler, som skola ställas invid väggen, taflor eller andra konstföremål, som skola upphängas på densamma. Väggen måste således vara beräknad för vissa föremål af detta slag, eller den måste lemna frihet för vissa förändringar, medgifva möjlighet att flytta möblerna. De arkitektoniska delar, hvilka af rummets storlek understundom kunna synas önskvärda, få icke framträda alltför mycket, rent af som fullständiga pelare eller kolonner, utan endast antydningvis springa fram så mycket, att de gifva sig till känna som det hvad de egentligen äro, som dekoration. Dessutom måste de platser, som äro afsedda att prydas med målningar, befinna sig på sådan höjd och i sådant läge, att icke något intrång af möblerna göres på dem, att de icke afdelas eller genomskäras. Rummens ändamål och beskaffenhet kunna dock medgifva att man gör undantag. I en balsal t. ex., der i allmänhet endast lägre säten löpa utmed väggarne, kan man gå längre ned med målade figurliga dekoreringsen än i de andra rummen, der skänkar, bokskåp, skrifbord eller hyllor skymma väggen.

Samma förhållanden måste man taga hänsyn till i afseende å den plastiska prydnaden, så väl den ornamentala som den figurliga. Om arkitekten använder fria plastiska figurer för dekoreringsen af det inre, så måste han ställa dem så, att de, vare sig

att de befinna sig i nischer eller på fotställningar, icke äro hinderliga för rörelsen i rummet och ej heller sjelfva utsatta för fara. Samma förhållande eger rum med reliefen, hvilken icke bör träda fram alltför högt och alltför fritt. I boningsrum bör man icke slösa för mycket med snidverk. Är det alltför rikt och yppigt, för det oro i rummet och stör sjelft klarheten af sin verkan; det uppfångar dammet, förorsakar de största svårigheter för rengöringen och är ständigt och jemnt utsatt för fara. Det finnes konststilar, hvilka, när de lägga an på rikedom och prakt, icke kunna undvara det utskurna ornamentet. Sådant är förhållandet med den senare gotiken, som dervid ofta har gjort alldeles för mycket af det goda; men, när man icke kan vara det förutan, bör man företrädesvis hänvisa detta ornament till de mindre använda praktrummen och hålla den egentliga våningen mera fri derifrån. Jemväl den fransyska barocken och isynnerhet rococcon plägade öfverlasta möbler och rum med sina stiltomma sirater och krusiga snäckornament i förgylt snidverk, till den grad att den som träder in i rummen känner det obehagligt. I gamla slott från slutet af sjuttonde eller början af adertonde århundradet finnas vanligen ännu några små kabinett, som äro helt och hållet öfverlastade med dylik prydnad; men de göra äfven intryck af att endast vara skådepjeser, som egentligen borde förvaras inom glas och ram.

Renaissancen förhöll sig i detta afseende mycket enklare och mera passande. Den tidigare italienska renaissancen, som i allmänhet föredrog den föga upphöjda och måleriska prydnaden framför en starkt framträdande arkitektonisk dekorerings, tyckte visserligen om ett utskuret eller mejsladt ornament, men den höll detsamma i så sirliga former, i en så anspråkslös höjd, att man ser, huruledes den var fullt medveten om de rätta fordringarne. Den senare renaissancen betonade och stärkte åter de arkitektoniska delarne i motsats till de ornamentala. I Tyskland bibehöll den, såsom redan sagdt, gotikens träpanelade väggar, men nöjde

sig i allmänhet med att låta de profilerade infattningarne och gesimserna framträda. Endast i enskilda fall, och det finnes kvar några högst märkvärdiga exempel derpå, prydde den hela väggarne, såväl infattningarne som sjelfva fälten, med figurliga framställningar, hvilka väl äfven bestodo af reliefer i elfenben eller alabaster.

Sådana rum lemna ej något intryck af trefnad, trots de varma och välgörande färgerna i det gamla träet; de hafva blifvit konstverk och vilja beses och beundras, men icke bebos och njutas eller begagnas i all stillhet.

Det motiv, som ligger i denna dekorerings, den träpanelade och indelade väggen, är ingalunda förkastligt i den moderna bostaden; tvärt om, denna vägg förenar så många konstnärliga och praktiska fördelar, att man ej kan annat än beklaga densammas dyrbarhet, som förhindrar att den kan mera allmänt åter införas. Träets bruna färgton, vare sig den är mörkare eller ljusare, förenar intrycket af en varm stämning med känslan af fysisk värme. Den gifver en ypperlig bakgrund för möblerna och för flyttbara prydnader af alla slag. Om inredningen är väl vald och framför allt icke för smått tilltagen och stillös, ega träpanelade rum en allvarsam, lugn karakter, man skulle kunna säga en karakter af rik, ädel värdighet och äro synnerligen lämpliga som matsalar, herr-rum, trefliga rum för dryckesgillen. Till träväggen kunna äfven mycket väl fogas bilder som prydnad, vare sig som upphängda tafloer eller som väggmålning, i det panelningen icke drages upp till väggens fulla höjd, utan en remsa liksom en fris lemnas öfrig ofvanför gesimsen. Gesimsens höjd måste göras beroende af skönheten i förhållandena, hvarjemte dock i afseende å höjden och den arkitektoniska indelningen äfven måste tagas hänsyn till möblernas storlek och höjd, då panelningens lisener eller ramar träda fram ur densammas släta yta.

I vår vanliga bostad bortfaller emellertid merendels en sådan hänsyn. Den arkitektoniskt-plastiskt dekorerade väggen utgör undantag, om man i afseende å antalet jemför den med de målade

väggarne. I de borgerliga, välmående klassernas bostad kunna vi betrakta väggen såsom en enkel, slät yta, hvars prydnad utgöres af en målad dekorerings, vare sig nu att denna verkligen är utförd som målning eller ersatt genom tapeter eller väfnader. Dessa olika ämnen eller denna olika teknik kunna icke utöfva något inflytande på principerna, i den mån dessa äro grundade på det för väggen egendomliga.

Fästa vi oss i främsta rummet vid de allmänna synpunkterna, så är uppenbarligen väggen, emedan den omedelbart träder oss för ögonen, den del af rummet, som tyckes fordra den mest betydelsefulla dekorerings. Till taket fordras det att vi höja vår blick, till golfvet böra vi ej sänka den, men på väggen faller den alltid och af sig sjelf. Å andra sidan är väggen dock endast bakgrunden för det lif som rör sig i rummet, bakgrunden för hela utstyrelsen med möbler och alla fritt flyttbara prydnader. Tänka vi oss detta hela konstnärligt ordnad i rummet såsom en taffla, så är det åter nödvändigt, att väggen såsom bakgrund icke gör intrång i dennas verkan, utan snarare är dämpad och lugn. Dessutom har det sedan några århundraden varit bruk att behänga väggarne med stafflimåleriets alster, och jemväl dessa fordra, för att man skall kunna njuta af dem, ett anspråkslöst tillbakaträdande af bakgrunden, af väggen, på hvilken de hänga. Man kan ej förneka rätten hvarken för det ena eller det andra. Vi måste lösa tvisten på det sätt, att vi i de fall, då rummet redan ändock har en rik utstyrel och prydes af ett betydande antal tafflor, afstå från en rikt dekorerad vägg, men der detta icke är händelsen, äro berättigade till en mera praktfull utveckling af ornamental eller figurlig prydnad. Såsom föredömen hafva vi de med de underbaraste lekande arabesker i blått, rödt och guld, således i de kraftigaste klara färger helt och hållet öfverdragna väggarne i den gamla moriska konungaborgen Alhambras praktsalar. Uppenbarligen hade dessa salar förutom några låga divaner och mattor endast en högst obetydlig eller kanske alls ingen inredning, och

pryddes helt säkert icke af några sådana plastiska eller målade bilder, hvarmed en modern praktvåning prydes. Det var således alldeles nödvändigt att i rikaste mått öfver väggar och tak utbreda den prakt, som den österländska fantasien och konungaborgens värdighet kräfde. Vi kunna nu efterbilda dylikt, men måste i sådant fall afstå från våra moderna konstverk. För vår moderna bostad är i de flesta fall den lugna, dämpade väggen att tillråda, och endast då kunna vi öfvergå till en rikare dekorativ prydnad, när vi icke hafva för afsigt att fästa tafloer eller andra konstföremål på väggen, eller när rummen mera äro afsedda för festligheter än för en lugn vistelse.

Den andra frågan, som tränger sig på oss och som nu nästan blifvit en brännande fråga, är den om vi böra hålla väggen ljus eller mörk. Ända till de sista åren var det sällan som denna fråga öfver hufvud taget framkastades. Redan från slutet af förra århundradet hade vi förlorat håg och sinne för färg, och vi ansågo endast den väggdekoration fin och elegant, som antingen var rent grå eller åtminstone stötte i grått. Gröngrått, violettgrått, rödgrått, ljusgrått voro våra älsklingsfärger och det i allmänhet endast i de ljusaste toner. På en sådan botten fördrog man väl äfven rankor och blommor, hvilka i vanliga fall voro stela, klumpiga och medelmåttiga, och då det skulle vara mera förnämt voro hållna fina och spensliga, man skulle ofta vilja säga sentimentala. I sjelfva verket härleder sig detta upphörande af kraftigare, friskare färger, denna öfvergång till de svaga, urblekta färger, hvilka ofta se ut som de blott hade ditandats, från det i literärt hänseende tillräckligt bekanta känslsamhetens tidevarf under senare delen af förra århundradet, då man icke kunde tåla annat än ett lätt vidrörande, men icke ett kraftigt tryck. Detta tidevarf hafva vi kommit öfver, men sinnet för färg är utdödt. Då vi hittills velat göra det riktigt förnämt i våra salonger, så togo vi en glänsande hvit vägg och sökte att medelst förgyllda listinfattningar, förgyllda karniser, spegel- och tafvelramar, armstakar m. m. sätta

så mycket guld som möjligt deremot; derjemte en hvit kakelugn, en skrikande brokig, blommig matta, möbeltyg antingen af skimrande siden i en enda klar färg eller af mörk sammet, slutligen ett hvitt tak med falsk, grå stuckmålning: sådant var vårt ideal under många år och sådant är det ännu i dag på många ställen. Och detta ideal består af ingenting annat än rena hårdheter och missgrepp. Ju ymnigare guld det användes, desto mera kräfver just det att den färg, på hvilken det hvilar, är kraftig och klar; hvarje brokig dekorerings, om den än i och för sig är aldrig så harmonisk, måste höjas i sin färgskala och göras kraftigare, om guld kommer till. Men här har guld det ingen annan motsats än det hvita, som är en negation af färg, och med detta hvita träda sedan möblerna åter i den skarpaste kontrast.

Nu vända vi, Gud ske lof, från förkärleken för grått och hvitt åter till kraftigare färger, och dermed har äfven uppstått frågan, om man skall föredraga ljusa eller mörka färger. Alltför mörka rum, som göra ett dystert, grafiskt intryck, äro utan vidare att förkasta; färgen måste bevaras såsom det hvad den är, som färg, men icke synas svart. Af samma orsak måste vi emellertid äfven uttala oss mot de helt ljusa väggarne: äfven vid dem kommer färgen icke att verka, och den karakter, som vi vilja gifva rummet, vare sig nu att den är en allvarsam eller en glad, en stilla och trefflig eller en praktfull och rik, kan dervid icke få något uttryck. Det är en mycket svår, högst sällan löst uppgift, att gifva ett ljust hållet rum det poetiska behag, den omedvetna, fängslande tjuskraft, som vi i en tafla kalla stämning. Icke ens det, som man i en tafla kallar ton och som temligen nära sammanfaller med harmonien i rummet, kan man åstadkomma med ljusa väggar, ty färgen är just medlet dertill. Den ljusa väggen har dessutom den olägenheten, att alla prydnader, såsom taflor, vaser, figurer, och öfriga konstföremål, som vi vilja anbringa på densamma och som vi dock ej vilja undvara, taga sig hårdt och

oroligt ut deremot: de förena sig icke med bakgrunden till ett totalintryck; de mörka föremålen blifva hål och fläckar på väggen, de ljusa sticka icke af mot eller skilja sig från densamma. Samma förhållande eger rum med personerna i rummet. Den ljusa väggen är ofördelaktig för vackra och intressanta ansigten, det är endast de mörka som den låter komma till fullständig verkan. Af samma skäl låter äfven målaren sina porträtt framstå på mörk botten och icke på ljus.

Af dessa skäl är det säkerligen bäst att vid dekorerandet af våra bostäder behandla färgen med en viss beslutsamhet. Men vi vilja dermed icke egentligen hafva åsyftat enkla färger, sådana som på väggarne i Alhambra, utan vi vilja bevara hela raden af färgtoner åt den dekorativa fantasien, blott vi i hufvudfärgerna eller i totalstämningen afhålla oss å ena sidan från det svarta, å den andra från det hvita. Huru mycket vi böra närma oss det mörka, huru mycket det ljusa, det beror åter på den karakter vi vilja gifva rummet, på ändamålet med rummen och på yttre omständigheter. Hvad angår ändamålet med rummen och deras dermed i sammanhang stående färgstämning, så komma vi längre fram att tala derom, men med de yttre omständigheterna afse vi företrädesvis bristen på eller öfverflödet af dagsljus. Vid de trånga gatorna i våra stora städer, i fyra- eller femvåningshus är bristen på ljus mycket vanligare än öfverflödet derpå, och i sådana fall föranledes man med rätta, för att undvika intrycket af dysterhet, att snarare närma sig det ljusa än det mörka. Men der, hvarest tillräcklig dager förefinnes eller hvarest belysningen, emedan det hela är beräknadt för aftonen, företrädesvis åstadkommes genom konstgjord dager, der borde man, utan fruktan och utan att fästa sig vid ljust eller mörkt, endast låta sig bestämmas af hänsyn till konstnärliga förhållanden.

Likaledes borde det äfven endast vara beroende af konstnärliga förhållanden hvilken färg, som väljes till hufvudfärg, och hvilken annan, som i ornamentet sättes emot eller begagnas jemte

denna, för att framkalla den erforderliga mångfalden i harmonien. Det är dock nu, så långt vetenskapen hittills kommit, svårt att uppställa några bestämda regler, ty de, hvilka hittills uppstälts, hafva nästan alla åter störtats omkull, och å andra sidan är en ofantligt stor mängd af sammansättningar möjlig. Man måste härvid låta en naturlig, genom erfarenhet och öfning utbildad smak, sin egen bildade känsla få råda och framför allt städse erinra sig, att aldrig *en* färg ensam åstadkommer någon verkan, att den kan vara förfelad, huru vacker den än i och för sig må vara. Här kräver en färg den andra, och alla föremål, möbler och väggar, mattan och taket, stå i vaxelverkan sins emellan. Den som väljer färg för ett af dessa, måste dervid äfven tänka på de andra. Det är endast en lyckad förening af dem alla, som åstadkommer karakter, harmoni, skönhet, hvilket är dekoreringens mål.

Fråga vi nu slutligen efter dekoreringens art och teckning, efter det sätt, hvarpå väggen vidare prydes med ornament eller tafflor, så lära vi väl vara ense derom, att ett enkelt bstrykande med färg icke i och för sig i något fall kan tillfredsställa konstnärliga anspråk. Vare sig väggen är hvit eller röd, gripas vi dock af en "horror vacui", ytan med sin tomhet stirrar emot oss; den kräver prydnad. Men äfven om vi antaga, att vi hafva fullt upp med tafflor att pryda väggen med, dyrbara stafflimålningar, så är det dock icke nog; väggen fordrar att åt densamma göres särskild rättvisa.

För att låta väggen framträda i viss mån sjelfständig och afslutad, är nödvändigt att afskilja den så väl från golfvet som från taket. Skilnaden framträder nedtill som sockel, upptill som fris eller infattning. Man kan, såsom nu vanligen sker, låta infattningen löpa utmed taket rundt omkring alla fyra väggarne: till en fullkomligt konstnärlig inredning hör dock, att skilnaden mellan de särskilda väggarne äfven antydes, och det sker derigenom, att man låter infattningen jemväl löpa ned utefter eller rättare stiga upp längs med sidorna. I sådant fall måste man emellertid

vara mycket uppmärksam på att infattningens ornament icke kommer i strid med de naturliga riktningarne, att det t. ex. icke står på hufvudet, att det icke löper nedåt der, hvarest det bör stiga uppåt. När infattningen och frisen skola göras bredare och hållas rikare, så får en med skönhetssinne parad konstnärlig fantasi här ett utomordentligt gynsamt spelrum för de älskligaste och vackraste skapelser. Verldens främste konstnärer hafva icke försmått att arbeta för sådana dekorationer, såsom bevisas af Rafaels synnerligen täcka arabesker i loggierna, och efter honom af hvad som frambragts af hans lärjungar, en Giulio Romano, en Giovanni da Udine, en Luca Penni. I dessa arabesker och dekorationer finnes en outtömlig källa af motiv af oförgänglig skönhet tillgänglig, och våra moderna konstnärer behöfva endast hemta ur denna eviga källas rikedom.

Här äro inga andra skrankor resta för uppfinnandet och gestaltandet än de som ligga i de yttre omständigheterna eller i det helas harmoni. I motsats dertill bör deremot sockeln, såsom grunden, från hvilken det ornamentala lifvet uppblomstrar, hållas enklare, ja i de flesta fall mycket enkel. Härvid tillkommer en yttre orsak. På de pompejanska väggarne finna vi visserligen äfven sockeln gjord till en viktig del af dekorationen och prydd med ornament, ja till och med med små figurliga scener, men det förefaller der mera passande, emedan väggen icke undanskymdes så mycket af möbler. Vi tycka om ett visst öfverflöd af föremål i våra rum, och dessa föremål dölja vanligtvis sockeln helt och hållet. Men det passar sig icke, att anbringa ett betydelsefullt ornament der, hvarest det alltid undanskymmes eller sönderdelas och således icke kommer till någon verkan alls eller, hvilket är än sämre, gör det endast bitvis.

Med afseende å förhållandet till den prydda infattningen, träder frågan om sättet att pryda den stora inre ytan oss nu tillmötes. Vi komma dermed in på det egentliga området för vår moderna tapettillverkning, hvars alster under de senaste årtiondena icke sällan

framkallat en lindrig rysning hos oss och gjort vår anspråkslösa bostad, som vi ville hafva treffig och tilltalande, otreffig och obehaglig. Och hvarigenom? Derigenom att de öfver väggen utbredde ett ornament, som, aftecknande sig mörkt eller brokigt mot ljus botten, utöfvar en skrikande hård verkan och genom den naturalistiskt förvildade, formlösa, oädla teckningen ständigt oroar ögat och icke låter det komma till den efterlängtade hvilan. Eller ock förde de fram för oss, i stället för blommor, blad och rankor, jägare skjutande änder, tiggare lägrande sig vid vägen, scener med älskande par, hvilka, ändlöst upprepade och karrikaturmessigt utförda, blefvo obeskrifligt odrägliga. Eller ock föll det någon gång modet in att för omvexling öfverdraga väggen med endast lodräta strimmor och band, hvilka icke blefvo mindre tråkiga, tröttande och besvärliga. Alla sådana misstag och osmakligheter kunna endast undvikas, om man håller fast och säkert i sigte, hvarom frågan egentligen är, hvad som skall eftersträfvast.

I de flesta fall, då vi för att pryda våra väggytor gripa till tapeter eller i stället måla väggarne, gäller det att få en lugn bakgrund, en för ögat behagligt lifvad yta, som står i harmoni med den öfriga prydnaden och med rummets inredning. Väggen får därför icke tränga sig fram på ett skrikande sätt, men ej heller försvinna till ingenting. Den kräfvär färg och på denna färg ett lifgifvande ornament. Detta lif uppnå vi redan, om mönstret blott är hållet i en något mörkare ton af hufvudfärgen. I talrika fall behöfva vi i våra moderna bostäder ingenting annat, isynnerhet då, när väggen dessutom prydes med målningar, kopparstick eller fornsaker. Men när man icke räknat derpå, när väggen skall vara prydnad i och för sig sjelf, kan man öfvergå till andra färger och för att höja äfven använda guld. Guld vill emellertid behandlas med förstånd; mycket utspridt medför det lätt en glittrande oro och anbragt i stor mängd kräfvär det att de öfriga färgerna äro kraftiga. Rätt användt är det den till det högsta utvecklade dekoreringsens verksamaste element.

Men för lugnet i en sådan med mönster prydd yta är färgen endast den ena sidan, teckningen i mönstret måste jemväl vara icke endast vacker utan framför allt lugnt hållen. Sedt på något afstånd, bör mönstret tillika med botten uppgå i en enda behaglig, glänsande färgton, men träder man närmare bör det genast uppenbara sig i sin egen skönhet; det måste till sin storlek stå i riktigt förhållande till väggens storlek och jemväl i afseende å fördelningen öfver utrymmet nnderkasta sig bestämda proportioner, antingen det skall hållas tätt eller åtskils. Öfver hufvud taget råda här lagar, som österländingarne i alla tider tillämpat med största urskilning, men hvilkas närmare utredning måste öfverlätas åt en särskild ornamentslära. Endast det vilja vi påpeka, att det konstnärliga mål, som här föresväfvar, är mycket svårare att nå genom den naturalistiska dekoreringsen än genom de så kallade stiliserade ornamenten, ty den förra har emot sig det tillfälliga i färgerna och det oroliga i linierna. Vill man strängt följa grundsatsen, så vore det stilistiska ytornamentet det enda, som kunde tålas i en sådan väggdekoration.

Man kan emellertid äfven gå till väga på ett helt annat sätt, sålunda nemligen, att man öfver hufvud taget hvarken behöfver öfverdraga väggytan med stilistiskt eller med naturalistiskt mönster. Man tager den arkitektoniska väggen till förebild och indelar ytorna på liknande sätt med lisener eller breda pelarlika strimmor, på hvilka man låter ornament uppstiga. Detta måste naturligtvis ske ur målerisk, icke ur arkitektonisk eller plastisk synpunkt, d. v. s. strimmorna få icke vilja genom målade skugga och målade dager efterhärma kolonner och pelare. Med infattningen omgifva vi äfven dörrarne och åstadkomma öfver desamma ett så kalladt supraportfält. Denna anordning kan, om den rikare utvecklas, i och för sig vara en tillfyllestgörande prydnad för väggen, men den kan äfven blifva en stor inskränkning, om väggen ytterligare skall prydas med målningar eller reliefer. I sådant fall måste prydnaden vara anordnad i öfverensstämmelse dermed och

väggen indelad derefter, på det att allt måtte stå i symmetri och väl passa för hvart annat. I förra fallet begagnar sig målaren af en liknande anordning, för att i de särskilda fälten anbringa sina dekorativa väggmålningar, alldeles på samma sätt som förhållandet är vid det högre väggmåleriet, endast att målaren sjelf åstadkommer indelningen och infattningen och att hans stil är en lättare enligt de principer som redan förut omtalats. I den vägen har rococotidens konst frambragt tjusande rumdekorationer, visserligen maniererade efter dess sätt, något svala i färgstämningen, men dock harmoniska, och understundom särdeles älskliga och behagliga. På samma grundsats stöda sig äfven många pompejanska väggmålningar med de så naiva små tafflorna af det enklaste slag och dock mest mångfaldiga innehåll, små scener eller enstaka figurer, som sväfva på väggen. I dem finna vi, utan att vi behöfva rent af göra våra väggar pompejanska, lagarne och motiven för det sätt, på hvilket vi i sjelfva verket skola gå till väga för att hålla väggmålningarne i våra rum i en äkta, rent dekorativ konststil, i förhållande till de lösa tafflorna eller det högre väggmåleriet.

Ingen annan stil torde kanske stämma så väl öfverens med den moderna estetiska känslan. Den är sannt konstnärlig och förenar dekorativt totalintryck af de mest olika slag med detaljernas täckhet, med en vacker tecknings behag, med det intagande och älskvärda i poetiska uppfinningar. Här har den diktande konstnären ett fält lika omfattande, lika rikt och lika tacksamt som manuskriptarabesken. Till och med det, som i våra dagars salong vanligen framkallar en kall, icke konstnärlig, falsk och hård verkan, detta glänsande skimmer, som vi anse för elegans, kan härigenom ernås, utan att man lemnar konstens område. Denna fordran blir i högsta grad uppfylld när man öfverdrager väggen med enfärgadt glänsande sidentyg och målar omedelbart derpå.

Mot ett allmänt tillämpande af detta förfaringssätt resa sig dock ännu åtskilliga hinder. Vi vilja icke så mycket tala om storleken af våra möbler, som naturligtvis icke få sönderdela en dylik vägg. Sådana målningar få icke vara utförda efter ett en gång för alla gifvet mönster, de få icke vara som tapeter, utan de äro konstnärliga skapelser. Men dertill äro våra dekorationsmålare endast i sällsynta fall vuxna, under det att de som måla taflor vanligen betrakta detta slag af konst så att säga som något underordnad, till hvilket de svårligen nedlåta sig. Dessutom — och det torde vara det största hindret — har i stället för denna dekorationsmålning sedan några århundraden trädtt stafflimåleriet, hvilket tillika med dess mångfaldigande bikonster fått en utomordentligt omfattande och fruktbar utveckling. Dess talrika alster beherska väggen helt och hållet och göra densammas dekorerings beroende af dem sjelfva. Derom närmare i nästa afdelning.

4. Öfversättningar från ungerska skalder

af LOTTEN v. KRÆMER.

—
5.

Den fångne storken.

Efter ARANJ.

Ensam stork ej dar har glada
Der emellan stall och lada
Stängd han är ifrån naturen,
Gröna stränder,
Haf och länder:
Grymt hans vinge blifvit skuren.

På ett ben han står och byter
 Om alltjemt, och så förflyter
 Dagen, och sig qvällen sänker.
 Denna öfning
 Enda döfning
 I hans ledsnad honom skänker.

Sticker näbben under vingen,
 Fjärran blicka ville ingen
 Hellre, ack, än han; men höga
 Murar stränga
 Undanstänga
 Hvarje utsigt från hans öga.

Kunde visst mot himlen blicka;
 Men det kan blott saknad skicka,
 Att der se mot södern draga
 Fria storkar:
 Följa orkar
 Dem hans vinge ej, den svaga.

Skall ej växa nu hans vinge?
 Om mot skyn han stiga finge!
 Hur han väntar, hur han trånar
 Njuta gåfvan:
 Se der ofvan,
 Hur all frihets hemland blånar.

Dal och höjd höstvindar hinna.
 Ingenstäds en stork att finna
 Af den hela svärm kanhända.
 Af de många.
 Han blott fånge,
 Han i fångsel, han *den enda!*

Qvar blott kråkorna än dröja,
 Nu till flykt ock de sig höja;
 Han ej, ser dem, hör dem bara
 I det höga,
 Ej hans öga
 Kan dem följa, dit de fara.

Så försöker han sin vinge.
 Lätt, om blott den växa finge,
 Skulle den nog honom bära
 Ofvan tingen.
 Stackars vingen
 Dock man klipt ånyo nära.

Arme stork, till bygder kära
 Skall dig vingen aldrig bära,
 Du från köld och sorg ej slippa:
 När han färdig
 Är och bär dig,
 Stygga menskor honom klippa!

5. Breve fra Tellemarken

Sommeren 1874.

Jeg hilser Dig, Kjære, med Tak for Sidst og med Önsket om mange gode Dage.

Det er kun nogle Uger siden jeg vankede omkring iblandt Eder derinde i Sverigs skjønne Hovedstad og nød Vårens og Glædens lyse Solskinsdage — Dage som jeg aldrig vil forglemme! — og nu sidder jeg her i Fjeldenes mørke Indelukke med de gamle kjendte Syner for Öje, dem hvori Lys og Skygge mødes til bratte Overgange og sjeldent til den blöde Hensmelten i Farvetonen, som karakteriserer Sveriges bölgeformige Höjder. I Tiden synes det kun et Dagskifte — i Rummet er det et Kæmpesprang. I går omgivet af Uplands mildtmödende Mænd og Kvinder — idag Ansigt til Ansigt med *Telledölens* hårde sluttede Drag, som endnu förer *Berserkens* nedarvede Mærke omkring med sig på de brede benstærke Pander og i de luende Öjne.

Forskjellen er stor; — det er som på Livets Indskrift i Sölv og glindrende Marmor, hvor det simpleste Ordlag synger over i et Digt — og Sagatidens Runer på en grovhugget Sten. I denne

Forskjellighed kan Stemningerne ikke smelte sammen, hver kræver sin hel og ublandet — kun som ett Minde kan den ene hvile i Baggrunden af den anden.

Jeg er altså nu i Norge helt med Sjæl og Tanke, medens opfra Grunden skimrer Mindet om Sverig med Lyst og Håb, som Solrødmen over en dunkel Sky! — I dette Dobbelsyn vil da males Billeder for Dig af Folket og af Egnen hvori jeg ferdes — et fra Fortiden og et fra Nutiden, thi de høre sammen som Træets Rod og Stamme. — Måtte jeg så blot kunne ret åbne Dit Syn for hvad jeg selv har set, og give Dig at forstå hvad jeg har forstået, da tror jeg dog Du vil finde at det er et lidet Stykke "Norge" Du har for dig. — Tellemarken, det vil sige: Ovre Tellemarken, er en af Norges mest maleriske Trakter; her er både Storhed og Skjönhed tillige, uagtet Fjeldene fylke sig så tæt, at det synes som skulde man fortabe sig i et Labyrinth af Højder og Dybder, der hverken vise frem eller tilbage. Af den Grund har også Ovre-Tellemarken i ældre Tider været kaldet Fjeldstuen, skjönt man i et gammelt Dokument tillige finder Navnet "Thulamork". Skulde dette måske være hint bekjendte "Thule" som de gamle Romere skrev om? Skjönt Orkenøerne jo også af dem benævntes "Thule". Men de havde jo tillige et "Ultima Thule" og det kan man sikkert henlægge et Sted her i Norge.

Tellemarken er i Forhold til andre Egne i Landet temmelig rigt befolket. Men uagtet Bygderne ligge nær indpå hinanden, have de dog i ældre Tider havt så vanskelige Tilgange, at Beboerne sad indestengt ligesom i hver sit Bur, og når de mödtes på de uveisomme Fjelde og i Dalene, var det oftest til Ufred og aldrig til Oplysning.

Der er et gammelt Ord som lyder så: sig mig hvem Du omgås og jeg skal sige Dig hvem Du er; — det kan fuldt ud anvendes her. Tellemarkens Natur har været en rig Fostergrund for det Folk, hvorfra nedstammer de utæmmeligste blandt Birkebejnerne og hvor Berserken satte sine blodigste Mærker. Når man

betragter disse mægtige Højder och Dybder, de svimlende Fodstier og de vildt voksede uigjennemtrængelige Skove, — når man følger de skummende Fosser, och ser udover de rædselsfulde "Juv" det vil sige Afgrundene, som det nedstyrtende Vand, lig en Malström bestandig rettet mod det samme Sted, har hulet sig ud i Fjeldet, — og når man endvidere lægger Mærke til Vejerliget: Blæsten som presses ind i de trange Dalfører og høres som tusinde Menneskers klagende Dødsjammer, — Sneen, som hober sig op i Skarene til uhyre Fanner, der i en Storm ryger op og hvirvler hele Rummet ind i en uigjennemtrængelig Tykning, som opsluger alt levende, — Tågerne, der lukke over Fjeldene og Regnen, der driver på i øsende Strømme, så Fosser og Elve vokse over sine Bredder og øve en Vold, som ingen menneskelig Magt kan forhindre, — da har man for sig den vældige Læremester og man forundres ikke over at Lærlingen blev som han var.

Vistnok var Kirken der også, og gav sin Lærdom jevnside Naturen; men se, denne krævede jo på en Vis Selvopgivelsen medens hin forlangte Menneskets hele Livskraft og Mod som Indsats i Kampen, — ingen Under da, at Naturen beholdt Overtaget, og at Kirken stod der imellem dem lig en gammel knæsunken Kjerring, som i det Højeste fik råde over den sidste Stund.

Vistnok mödtes disse Mennesker også til Lyst, men selv deres Fester og Leger vare kun til for at det ene ubændige Livsemne kunde måle sig med det andet, og Döden skrev sine blodige Runer på hvert Blad i deres vilde Saga.

I Begyndelsen af det forrige Århundrede, da en bedre Tingenes Orden begyndte at sætte sine Spor iblandt Folket, henlå på flere af de store Gårde her i Ovre-Tellemarken *Landsvister*, det sige med et andet Ord: Frikjendelsesbreve, som vare udstedte af Regjeringen for god Betaling, og hvorefter Vedkommende holdtes fri for Lovens Tiltale — uagtet det var både Mord og Manddråb hvorom der handlede. På en eneste Gård fandtes — for Fader, Søn og Sønnesøn 9 Landsvister. Ni Mord var altså be-

gået af tre — *hæderlige* Mænd! — Men ret som til en nærmere Forklaring af Sagen, fandt man på samme Gård en Sabel af en uhyre Størrelse. Håndtaget alene var over 10 Tommer langt, — disse Mænd have ikke ladet sig føle på Tænderne!

På andre Steder fandtes pavelige Afladsbreve, navnlig i en Dal kaldet Svartdal, Alt tilsammen Bevis for, att disse Mennesker dog uvilkårlig har følt Trang til at affinde sig med Vorherre når det kunde ske på en overkommelig Måde! — Denne *Svartdal*, et langt, smalt, overskygget Dalføre, som i den gamle Tid skal have huset de fleste Mordbrændere og Dråbsmænd i Tellemarken, står endnu og fører i det utvortes et Bevis for Historiens Sandhed. Når man gennemfarer dette skumle Strög bæver Hjertet helt uvilkårligt ved at betragte denne Skueplads for Synd og Ugudelighed. — Endog den smale Strimme af Himmelhvælvet, som skinner hen over Fjeldene, der lige til Toppen er overvokset med Barskog, er kun som det forbiglidende Skjær af et Lys, der bæres hen til andre Rum. Det er som hørte det ikke Dalen til! Selv under en Morgenhimmels Klarhed ser man kun hvor mørkt der er. — Herlige Tomter for en Slagskæmpe — god Plads til Brygningen af hint Öl, der var så stærkt, at det fostrede Bersærken og gav ham den vanvittige, blodtørstige Rus! —

Vistnok har Telledölen været en Kæmpeslæggt, man ser det endnu på Folket af den nye Tid hvad Nedstamning den har havt. Dog er det ikke så længe siden, at der endnu i Fjeldbyggerne fandtes Mænd på 72 Tommer — og Kvinder på 66. Men for slige Mænd og Kvinder har jo Kulturen ikke længer Brug. hvor nu Verden skal bruge Kæmpekræfter, der rejser den Maskinen; det som da bliver tilbage er et jævnt Leid, og det kræver jævne Mennesker.

Men på denne *Middelvej*, hvor Mennesket unægtelig føler sig tryggest i Tilværelsen, er der dog intet der griber ham med slig Interesse, som Beretningen om et eller andet Styrketag med Forholdene — selv om det i sin Følge kunde blive en Livspræng-

ning for Samfundet. Dette har sin Grund i, at den naturlige Styrke er Menneskets Stolthed, — og endskjønt den ikke mere betyder det for Udviklingen, som den forud betød, løfter det dog på forunderlig Måde et Menneskes Selvfølelse, når han engang er tvungen at lægge hele sin Kraftsanstrængelse på et Foretagende. — Det er kun den Fejge som aldrig føler Trang til at måle Styrke med en Vanskelighed; — men det var just selvsamme Trang, der i hine Tider fostrede Ugjerningsmanden!

Når vi altså lytte med Interesse til Beretningen om en Voldshandling, og vi i den beundre hvad vi aldrig vilde godkjende, er det fordi vi kjende det naturlige Menneske rejse sig inden i os med en vis Stolthed, — men følger dog ikke med længere end dertil hvor Kraften går på; thi hvor det Onde begynder der rejser det lovbundne Selv sig imod det.

Ved denne Overvejelse af det naturlige Menneskes Ret og Uret, fremgår just et Billede for min Erindring — en Ugjernings-saga, som blev mig fortalt her i Egnen; og da den i sig indeslutter hele Tidsforholdet — både til det Naturlige og til det Lovbundne, vil jeg her berette den for dig. Den er en Tidstavle hvor det meste ligger hen i Skygge, og som Lyset streifer ligesom et Lynblink fra drivende Skyer. —

På Gården "Östre Åshejm" i Lillejords Præstegjeld står endnu et Stabur af ukjendt Ælde. Her har engang stået en Kamp på Liv og Död, hvilket en hel Del dybe Indhug i Træverket den Dag idag give sit usvigelige Vidnesbyrd om. I Året 1574 var endnu denne Gård beboet af en mægtig Bonde vid Navn Tjöstov Carlson, og han var så ugudelig og vild, at Slagsmål, Mord og Mandråb hørte til i hans Liv som Mad og Drikke; men bestandig friede han sig ved Pengeböder så hvordan han end bar sig kunde Ingen komme ham ad — Loven gav ham Ret! og Tjöstov Carlson var stolt som en Konge; thi han havde al den Magt som behövedes for at beholde Overmagten.

Han havde fire Sønner, Carl, Ståle, Håvar og Ola. Disse Ungskud voksede ikke væk fra Stammen! hvad Faderen havde bedrevet blev Sønnerne til et følgeværdigt Eksempel, og der var både Liv og Død på Åshejm. — Da hendte det engang, at to af Brødrene, Ståle og Håvar, sad i Gjestebudslag hos den Yngste af Dem, Ola, der var gift og boede på sin egen Gård. De drak længe — og godt i Ening; men med en gang rejste Ståle sig fra Benken, tog Ölbollen og heldte alt Öllet ud over de brændende Glöder på Ildstedet. Derover blev Ola krænket, rejste sig og gik ud af Stuen. — Imidlertid fulgte de Andre efter ham og gav ham Hånsord sålænge til han trak Kniven og viste dem; han havde sit Fingermærke på den — sålangt indpå Stålet drev han til! — Da lo de og vendte ham Ryggen, og nu gik Ola tilbage i Stuen igjen.

Da stod Håvar og Ståle og pratede Lidt, og lo indimellem, når de så hen til Dören; men Ståles Latter var uheldvarslende, han viste hele Tandgjerdet, og Tungen spillede udenfor ligesom en Ormebrod. — Så gik de endelig ind igjen og slentrede henover Gulvet med Skrig og Spektakel. Da hyssede Ola til dem og gav dem Varsel at holde Måde; men idetsamme sprang Ståle ind på ham og rev ham med sig ud på Gulvet, og nu skar de lös i hinanden med Tolleknivene så Blodet rislede i små Strømme langs med Gulvets Furer. Da kastede omsider Håvar sig også over Ola, men sigtede fejl i Mörket og gav Ståle det Knivestik, som var den Anden tiltænkt; men Kniven blev siddende i Såret, og Håvar ilede ud af Stuen for at søge sig nye Våben. — Straks efter kom han tilbage igjen med en Kniv i den ene Hånd og en Ökse i den anden, — og nu gik han mod Broderen med slig Vildhed, at denne rev sig lös fra Ståle og sprang op i Bænken for at undfly ham. Håvar gik på; da kastede Olas Hustru sig imellem dem for med sit Liv at værge sin Husbond; dog ensede han hende ikke; han löftede Öksen til et vældigt Hug, som Ola afværgede, og nu stak denne henover sin Hustrus Skuldre og gav

Håvar et Stik i Armen, så Öksen faldt ud af hans Hånd. Men idetsamme sprang Ståle hid, greb Broderens Ökse og hug den i Olas Hoved, så Blodet vældede tykt frem, og han stupede död udover Bænken. — Dog så stærk var Berserkens vilde Rus, og så umættelig hans Blodtörst, at skjönt Broderens Legeme var livlöst, vedblev de dog at hugge og stikke i det længe efter.

For dette Brodermord blev de imidlertid dömt fredlöse af Loven, og al deres Gods forbrudt til Kongen; men Håvar rönte og Ståle forskansede sig i det omtalte Stabur på sin Fædrene-gård, og derved blev det.

Her indrettede nu Ståle sig meget snildt idet han afdelte Rummet således at han i alle Måder kunde udholde en Belejring — af Lovens Håndhævere! og her fældede han da hver som kom Buret nær. Tilsidst blev man træt på begge Sider, og Straffen blev nedsat til Pengeboden alene; men den var så stor, at gamle Tjöstov Carlson greb til det Middel for at fri sig fra at betale for Sönnen, at han i Præstens og hele Menighedens Nærværelse erklærede Ståle for at være sin Hustrus uægte fødte Barn. Da dette var godt og vel bevist, blev også Boden nedsat til blot at skylde den Afdödes Hustru en Sum Penge, — og nu gik Ståle triumferende ud af sit Bur, og tog sig Fribolig på Åshejm igjen; thi uagtet Tjöstov havde givet fra sig sin Faderret, var der dog ingen af de andre Söner han likte sig så vel med, som med Ståle, fordi ingen af dem havde den Evne til Vildskab som han.

Når Tjöstov Carlson havde Gjæstebudslag på sin Gård, hvilket ikke så sjældent forekom, var Ståle altid den, som drak Gjæsterne under Bænken. Der var desuden Ingen af de Andre som kunde gjøre Löjer, og det forstod han på en mærkelig Måde; thi han besad den vildeste Forvovenhed, og legede med Livet som en Jonglör med sine Knive.

Når da Gamle-Gutten på Åshejm havde et rigtigt Lag som skulde spørges! så plejede han at indbyde sine Gjæster til at se på Sönnens vilde Kunster. Han vandrede da ud af sin

Gård med dem og nedover til det såkaldte "Grovejuv" hvor *Kivlebækken* løber sammen som små dybe, stille Strømme, til de i Faldet styrte sig ud over Klippeheldet som en rivende Foss, og hvirvler sine rasende Skumbølger ned i en Kjedel ti Alen dyb i den faste Fjeldgrund. Over denne kogende, susende Vandmasse fører en smal Træbro fra det ene Skar til det andet 20 Alen over "Juvet", og intet Menneske kan passere den uden at skjælte for sit Liv. Der ligger noget af Tigerens vilde Glubskhed i det Kast, hvormed Fossen styrter sig ud i den skummende Kjædel og springer op igjen mod den Ström som falder. — Nogle Alen under Broen skyder frem en Fjeldknode, sort og ligesom gennemtrukken af Vand, på denne voksede et eneste Furu-træ, hvis Rødder hang nøgne ud over "Juvet" og kun et Par af dem havde boret sig fast i Fjeldrevnerne. Men Stammen knejsede alligevel høj og rank i Luften, og det så nesten ud, som den var stolt af at stå der i sin rædselsfulde Eusomhed.

På denne Træbro stillede Tjöstov Carlson sig op med sine ravende Gjæster — "for nu skulde Gutten ned og se til om Gryden kogte over!" det var gjærne Ordet. Da sprang Ståle fra Broen ud på Fjeldknuden, og klattrede op ad den svajende Furu-stamme ligeså let som en Hakspette, og når han så var nået op til Toppen — thi Træet havde høj Vækst, men kun en liden Krone — hang han sig i de yderste Grene medens den smekre Stamme böjede sig med sin tunge Vægt helt ud over "Juvet": og nu svingede han sig snart ved begge Hænder og snart ved den ene af dem, slap Taget og fangede det igjen, og Træet böjede sig efter ham så villigt, at Synet var som to favnende Kæmper i en Leg.

Og imens stod Tjöstov på Broen og så på, og for hvert af Ståles vildeste Kast, lo han så det hörtes som et Skrig, slog sig i Knæene, og var så stolt af Gutten, at man kan forstå hvor

fast Pengene havde siddet hos ham, siden han for et Par Hundrede Kroner gav Slip på Retten til at kalde ham sin Søn.

Da der nu var hengået en Tid siden Ståle fik sin Frihed, og han endnu ingen Bod havde givet til den Dræbtes Arvingar, trængte Övrigheden på; — men Ståle havde Intet og kunde Intet skaffe. Da greb Lovens Mænd og Værger til den Udvej at eftergive ham Boden, men rigtignok på en Betingelse — "Noget for Noget!" sa' Skræderen, da han flåede Hunden, som havde revet hans Bukser! —

Der havde i lang Tid opholdt sig 7 fredløse Ugjerningsmænd oppe på en Sæter i Höjffjeldet, som Ingen vovede sig så nær, at de kunde omringe og fange dem. Der blev nu lovet Ståle, at kunde han gjøre Ende på disse 7 Mænd, da skulde Boden være ham eftergivet, og han skulde leve med Fred i Landet!

Ståle betænkte sig ikke længe på at antage dette Forslag; at have med lovlig Ret 7 Mands Liv i sin Hånd var en ren Fornøjelse.

Ståle begav sig nu op i Höjffjeldet til den omtalte Sæter. Han havde klædt sig i Filler som den usleste Tigger, og han havde desforuden en stor Bylt af gamle Klæder på sin Ryg, — det var næsten en Ynk at se ham. Som slig en stakkers Usling blev han vel modtagen af de Fredløse, han så just ud som en af deres Slag! og da han nu fortalte dem, at han var fredlös ligesom de, og da han udbad sig deres Råd og Bistand, blev der endogså stor Glæde over hans komme. Da udbad Ståle sig Lov til at hænge en stor Gryde over Ilden med Vand, for deri at renkoge sine gamle Klæder, hvilket også blev ham tilstået. Men da Natten kom, og Mændene lå sovende på Sætergulvet, tog Ståle det kogende Vand og heldte over dem, og da de i Smerten tabte Besindelsen hug han Hovederne af dem Allesammen. — Nu var hans Sag klaret for Loven, og Retferdighedens Gudinde tilsmilte ham sit Bifald! — Hermed endes Ståles Saga.

Når man ser på dette Billede, og ved, at det er en Tidstavle sammensat af levende Skikkelser, da forstår man hvorfor Djævelen stod afmalet på Kirkedøren, og hvorfor det hændte, at Præsten selv tog Del i Almuens Vildskab; thi det var måske hans eneste Udvej. Det kom ialfald fore, at man angreb hans Liv, og at han måtte værges sig ved Drab, og dette Forhold til Præsten var naturligvis deres Forhold til Kirken idethele. Vistnok var det i den Katholske Tid især, at dette Misforhold trivedes, — thi hvor et Menneske kan afbetale sin Synd ved Pengemidler, og hvor han kan lade en Præst klare for sig hos Vorherre, der er ingen ret Kristendom trængt ind; thi der er Personlighedsforholdet lukket ude. Imidlertid har Traditionen også opbevaret Træk fra den protestantiske Tid, som viser Menighedsforholdet fra samme Side, og jeg skal for Kuriositetens Skyld hidsætte et Par Eksempler.

Der levede her en gammel godmodig Præst ved Navn Zakarias Skanke i Slutten af det 17:de Århundrede. Nu hændte det, at en Storbonde ved Navn "Kittel Lie" skulde vies en Søndag efter Prækenen, og at Præsten, som var lidt sen af sig, endnu ikke havde sluttet sin Tale da Brudfølget kom ind i Kirken. Da tog Brudgommen sin Spidshue af, kastede den lige op i Ansigtet på Præsten og skreg med fuld Hals: Står Du endnu der, Du gamle *Zakadarias!* har Du glemt det, at en Kittel Lie skal vies?"

Traditionen følger ikke til hvad Præsten gjorde, men det følger af sig selv. — Omtrent samtidigt — lidt senere og inunder en anden Præst — boede der på en af de største Gårde i den Del af Tellemarken som kaldes *Krogen* en rig og anset Enke ved Navn "Guri". Af hende modtog Præsten 1 Bæ Smør i Gave for at ikke Kirketjensten skulde begynde før hun var kommet. — Nu stod da Menigheden på Kirkevejen og spejdede efter Guris Vogn, og Præsten sad stille og ventede, — thi Guri var Kone for at gjøre Brug af sin Ret! gav hun et Bæ Smør for at der

skulde ventes på hende, så vilde hun også give sig god Tid. — Endelig kom hun da tilsyne på Vejen, og nu fløj Vink fra Mand til Mand — og fra dem til Klokkeren, — da löstes Klokken, Menigheden ringedes sammen — og Gudstjenesten begyndte!

Når man nu betænker, at hvor megen Ugudelighed der end herskede i disse Almuer, var dog Respekt for Kirken överst i deres moraliske Bevidsthed, og da beviser disse Eksempler slående hvorledes hele Livsforholdet var.

Mærkeligt nok var der samtidigt med denne Vildhed i Sæder og Skikke en forunderlig Trofasthed og Hengivenhed, ja endog Fremtoninger af en Slags moralisk Stringens. — I forældede Love, som Folket selv havde givet sig, findes Punkter som synes at vidne om et strengt sædeligt Fundament. Dersom en Pige slog op med sin Trolovede, da skulde hendes højre Hand afhugges for Tingbordet. Havde en Mandsperson lovet en Pige Ägteskab, og döde hun efter at have födt ham et uægte Barn, da skulde han böde med sin Hals. — En forunderlig Tro havde de til at der etsteds i Verden gaves en højere Domstol, en Slags verdensborgelig Overret, som var sat af 4 Konger og 9 Biskopper, og som kaldtes "Spirretten", — og for denne Ret troede de at kunne indanke sin Sag i yderste Nöd.

Men som yderste Udvej for denne vilde Retferdighedstrang, — der dog til Syvende og Sidst kun er det förste lovbundne Stadium af Blodhævnen — ja, der lyser de evig Ufred over Sjælen! den, som har begået en Uret, han ikke i Livet fik böde for, han går igjen efter sin Död, det er sikkert. Der er endog visse Dyr og Fugle, som representere denne fredlöse Sjæl iblandt dem; — et Par af disse Sagn skal jeg hidsætte; thi ret beset ere de i grunden Billeder af en Folkedigtning.

(Forts. följer.)

6. Hvad har hustrun vunnit på 1874 års förändring af våra äktenskapslagar?

De senaste ändringarne i vår äktenskapslag hafva visserligen varit föremål för lifliga meningsutbyten, men då från de många icke lagkunnigas sida ännu förspörjes en viss osäkerhet i uppfattningen, d. v. s. man vet icke riktigt hvori förändringen egentligen består, hvad den svenska hustrun i sjelfva verket vunnit derpå, så torde det icke vara alldeles öfverflödigt att ännu en gång och i så enkla ord som möjligt, försöka gifva våra läsare en framställning deraf.

Vi finna då att den gifta qvinnan, som förr under intet vilkor, utan eller emot mannens bifall och samtycke, kunde få rätt hvarken att ega något eller att fritt råda öfver denna sin egendom, nu kan erhålla denna rätt på tre sätt eller, om man så vill under tre olika vilkor. Det första gäller *förordet*, eller som det äfven kallas *paktum*. Sättet för detsammes uppgörande och de af lagen föreskrifna formaliteter som dervid måste iakttagas, äro desamma som hittills varit gällande, och dem som närmare intressera sig därför, hänvisa vi till lagboken. *) Genom förordet, hvilket fortfarande liksom hittills alltid måste upprättas *före vigseln*, kan en viss bestämd del af den ena eller andra makans egendom undantagas från att ingå i den gemensamma egendomen, men *förvaltningen*, den fullkomligt ansvarsfria förvaltningen deraf, tillkom förut alltid och uteslutande mannen allena. Nu kan genom förordet bestämmas icke blott huru stor del af hustruns medförda egendom skall förblifva *henne enskildt tillhörig, utan ock att hon sjelf må ensam ega att råda öfver och efter godtfinnande*

*) Gift.-Balk. 8 Kap. Se äfven: Om gift qvinnas eganderätt III, sid. 3 och följande.

disponera denna sin egendom. Och som ett ytterligare bekräftande af hennes frihet att i detta fall förfoga öfver sin egendom, finna vi särskildt stadgadt att *mannens målsmansrätt upphör att vara gällande i fråga om sådan egendom* och förvaltningen deraf. Då likväl, som vi redan nämnt, vid denna hustruns rätt är fästad vilkoret af ett före äktenskapet *lagligt upprättadt förord*, så in-ses lätt att *denna del af lagförändringen är för alla redan in-gångna äktenskap*, likasom *för alla hvilka framgent ingås utan upprättande af förord, af alls ingen direkt betydelse.* Dess indi-rekta inflytande på tänkesättet och uppfattningen i fråga om hustruns rätt till sjelfständighet och oberoende i pekuniärt afse-ende, torde deremot blifva af stor vigt. »*Ekonomiskt vanmäktig är qvinnan sedligt ofri*», yttrade redan för flera år tillbaka en nu afviden högt aktad rättslärd (J. G. Richert).

Medvetandet af en mera oberoende ställning bör upphäfva denna ofrihet, stegra hennes känsla af sjelfansvarighet och höja henne öfver detta passiva »laissez aller», som stundom ansetts såsom qvintessencen af hustrulig förträfflighet, och som äfven i ekonomiskt afseende haft allt annat än godt inflytande.

Gå vi nu till det andra af de ofvannämnda vilkoren, så finna vi att *hustrun numera kan emottaga en gåfva af penningar eller egodelar, med rätt att fritt och obehindradt förfoga deröfver, om nemligen gifvaren beledsagar sin gåfva med det stadgande att denna skall från mannens förvaltning undantagas och af henne sjelf hand-hafvas.* Detta gäller äfven om sådan egendom som under form af arf eller testamente kan komma henne till godo, och torde möjligen komma att blifva af mera praktisk betydelse än det första vilkorets föreskrifter, dels *emedan redan gift qvinna kan blifva delaktig af denna förmån*, dels ock *emedan en sådan åtgärd icke såsom förordet är bunden att iakttagas vid en enda tidpunkt för att blifva lagligt gällande*; dels slutligen äfven emedan såväl hustrun sjelf som hennes närmaste anhöriga, efter någon tids giftermål, vida lättare böra kunna bedöma huru nödvändigt, nyttigt

eller angenämt det kunde vara för henne att själf disponera öfver någon del af henne tillfallande egodelar. Härtill kommer dessutom att vid en sådan, med ofvannämnde vilkor gifven gåfva eller testamente, det icke bör kunna blifva fråga om den förordet åtföljande, mycket omtalade förmenta chicanen eller förödmjukelsen.

Ojemförligt viktigast är dock *den tredje bestämmelsen att hustrun må själf råda öfver hvad hon med eget arbete kan förvärfva*, — ett stadgande som vid första påseende förefaller så klart, enkelt och naturligt, att helt visst icke många år skola förflyta, förrän man med förvåning tänker på att tider funnits då lagen påbudnit motsatsen. Icke desto mindre har just denna punkt mött det starkaste motståndet och är ännu företrädesvis utsatt för klandret af dem, som icke äro vänner till den nya ordningen. Så som denna paragraf nu är uppställd, skulle, säges det, om tvister, processer och hänskjutande till domstol ifrågakomme, fördelen deraf för hustrun blifva ganska problematisk. Om så är torde väl framtiden kunna och böra bringa botemedel för dessa fall; redan blotta erkännandet af en sådan rättighet bör dock glädja hvarje qvinna som verkligen tänkt öfver sin ställning i hemmet och samhället. Och i trots af tviflarnes påståenden, torde väl icke heller den praktiska nyttan deraf dröja att visa sig. »Sanningen tål att skärskådas», och tänka vi oss det kanske icke så sällsynta förhållandet, att hustrun genom någon liten konstnärlig talang kan underhålla såväl barnen och sig själf, som den af en eller annan orsak icke arbetsföre eller icke arbetande mannen, så skall det otvifvelaktigt göra både honom och henne godt, att ställningar och förhållanden inom familjen ses i sin rätta dager och kallas vid det rätta namnet, att icke der hon ensamt förvärfvar, han ensamt förvaltar om ej förskingrar, att hon icke af honom skall nödgas utbedja sig att få tillbaka af sin arbetsförtjenst hvad han finner för godt att af densamma afstå.

Af denna kortfattade redogörelse framgår att dessa lagens nya stadganden mera innebära *möjligheter* till ernående af ganska

vidsträckta rättigheter, än de, åtminstone för närvarande, torde blifva af allmännare praktisk användning, samt att, som ock blifvit yttradt, man »fått den *grundsats* uttalad att mannen icke har oinskränkt makt öfver det samfälda boet». Härigenom är visserligen icke litet vunnet; men på samma gång man med glädje ser tillbaka på den redan tillryggalagda vägen, bör man icke blunda för den måhända brantaste delen deraf, som ännu ligger framför oss, och framför allt icke fälla vapnen utan fastmer låta det redan vunna blifva en sporre till fortsatt och ihärdigt sträfvande mot det sökta målet.

7. Slöjdnyheter.

”Handarbetets vänner” fortsätta med växande framgång sitt reformarbete inom konstsömmens och konstväfnadens område. Nya — eller rättare — *forn-nya* mönster i vexlande färgställningar, än praktfulla och rika, än mera varma och djupa, än åter fint dämpade, eller öfverraskande originella, framtrollas dagligen af de konstnärliga ledarinnorna, Fru Hanna Winge, Fröken Molly Rohtlieb, m. fl. och de talangfulla utförarinnorna af arbetet, så väl till större föremål, mattor, fönstertäcken, stolar, borddukar m. m., som till mindre kuddar, pallar, fällstolar, lampmattor o. s. v.

Den ordnande uppsigten öfver byrån och arbetenas utförande besörjes på det förträffligaste och behagligaste sätt af fröken Anna Fleetwood, sjelf skicklig tecknare och sedan Wiener-expositionen känd såsom en af våra skickligaste ”amatörer” i konstsöm. Det var nämligen hon som utfört den berömda bordduken med runslingsbårder från vårt 1:sta häfte, 15 årg., och sedermera skänkt den till slöjdföreningens museum. Äfven fröken Schröder, prisbelönt vid Wiener-utställningen, biträder med känd skicklighet vid ledningen af arbetena, hvilka redan sysselsätta ett ej ringa antal personer.

Föreningen har äfven bildat en liten skola för konstsöm och mönsterritning, samt låtit undervisa flera personer i flossaväf.

Ännu uppehålls föreningen endast af frivilliga bidrag, men har dock hopp om statsanslag, och har redan fått sin ansökan om en resbiljett å statens jernvägar beviljad, hvarigenom hon blifvit i tillfälle att hemta till sig insigtsfulla personer för bibringande af nya, förbättrade arbetsmetoder, samt arbeterskor, kunniga i fornskön väfnadskonst.

Hela denna verksamhet kan dock ännu, så länge föreningen är beroende af frivilliga gåfvor för sin existens och inskränkt till en obehvämlig och tillfällig lokal, endast anses förberedande. Först med större, säkra tillgångar och lämplig lokal skall det bli henne möjligt att på allvar närma sig sitt mål.

Eget nog synes en likartad reformrörelse inom den qvinliga konstslöjden ha vaknat i många länder, framtvingad samtidigt af enahanda missriktning och förfall. Så i England, der en *School of Art Needlework* nyligen öppnats; så i Berlin, der en förening af bildade damer företagit sig den uppgiften att göra förfärdigandet af fruntimmerskläder till en förvärfskälla för damer af högre stånd och derigenom gifva "sykonsten ett högre värde";*) så i Ryssland, der mönstren i de, med våra svenska ganska snarlika, bondväfnaderna, blifvit på yppersta modet, och till och med, samt med stor framgång, användts såsom motiv för ornamenteringen af nyuppförda byggnader i Petersburg. Den i vårt förra häfte nämnda, af staten upprättade skolan för konstsöm i Wien är i full verksamhet. Behovet af en reform af det qvinliga handarbetet framhålles kraftigt i det tal, hvarmed föreståndarinnan för denna skola, Fräulein Bach, inledde den första uppvisningen af skolans arbeten. Vi beklaga att utrymmet nekar oss att här intaga denna träffande skildring, men hänvisa i stället våra läsare till Nya Dagbl. Allehanda, der den under loppet af April månad torde kunna läsas, och såsom vi hoppas behjertas af alla som

*) Den allaredan i gång varande "ateliern" kan glädja sig åt publikens välvilja, och de derifrån utgångna arbetena berömmas mycket. Ateliern damerna få arbete först när de visat intyg på att de genomgått första klassen af en högre skola för fruntimmer. I ateliern gifves äfven grundlig undervisning åt damer, som just ej ärna göra skradderiet till profession, men blott nyttja det för eget bruk.

älska ett fint och stilfullt konstarbete i motsats till det prålande och osmakliga.

Sedan ofvanstående redan var satt hafva Handarbetets vänner af Stockholms Handtverksförening fått sig på gynnsamma vilkor den förträffliga lokalen på nedra botten i dess hus vid Brunkebergstorg upplåten för halfåret April—Oktober, och kan således hoppas bedrifva sin sak i större skala.

Mötet

för öfverläggning rörande det qvinliga skolväsendet.

Detta i vårt föregående häfte tillkännagifna möte öppnades den 16 Februari under Baron Alfred Focks ordförandeskap, och har sedermera fortsatts med 4 sammanträden, samt är ännu när detta nedskrifves icke avslutadt. Sammanträdena hafva varit besökta af ett så stort antal personer, som lokalen (Landtbruksakademiens samlingsal) möjligen kunnat rymma; meningsutbytet rörande de genomgångna punkterna af programmet har varit synnerligen lifligt och innehållsrikt, och om mötet också icke skulle kunna uppvisa några positiva resultat, torde man dock med visshet kunna antaga, att det spridt ett lifligare intresse för frågan om kvinnans undervisning och gifvit uppslag till en sundare och förnuftigare opinion rörande densamma. Äfven såsom det första tillfället å ena sidan för svenska kvinnor och män, å den andra för lärare och föräldrar — undervisare och uppfostrare — att samråda och utbyta tankar om deras stora samfälda uppgift — ungdomens rätta utbildning — anse vi mötet såsom en af nutidens betydelsefullaste och mest glädjande företeelser. De qvinliga deltagarne i meningsutbytet ha yttrat sig anspråkslöst, men klart och rätt på sak, tidningspressen har med välvillig uppmärksamhet följt förhandlingarne, hela försöket — hvilket väl af mången ansågs mycket vågadt — har upp-

tagits som en helt naturlig sak. Såsom ännu ett godt resultat af mötet tro vi oss därför kunna anteckna den numera fastställda *opinionen*, att det är helt enkelt och naturligt att tänkande *qvinnor*, vid dessa och likartade möten, deltaga i meningsutbytet om förhållanden, som på det närmaste röra dem sjelfva och deras barn.

Då mötet afslutats torde vi ha ännu några ord att säga derom. Här bifoga vi endast öfverläggningsämnena samt medsända, såsom bilaga till detta häfte, referaten af meningsutbytet under de tre första sammanträdena.

Öfverläggningsämnena vid mötet rörande det qvinliga undervisningsväsendet.

Stockholm 1875.

- 1) Bör undervisningen genom hela skolan vara obligatorisk i dess samtliga ämnen?
- 2) Hvilka kunskapsämnena böra i vårt land nödvändigt höra till den qvinliga allmänbildningen?
- 3) Kan man antaga att lärjungarna i våra flickskolor nu för tiden öfveransträngas, och, i sådant fall, hvilka äro anledningarne?
- 4) Huru långt är det med statens pligt och intresse förenligt att draga försorg om qvinnans undervisning?
- 5) Huru böra skolstyrelserna vara sammansatta och huru vidt bör deras befogenhet sträcka sig?
- 6) Borde icke skolan mera än nu är fallet taga lärjungarnes sjelfverksamhet i anspråk?
- 7) Äro exklusiva lärarinneseminarier att anse som tidsenliga inrättningar?

8. Giftomannarätten

inför Adelsmötet 1875.

Du eger icke allt af fädrens dyra rätt,
 Haf mer än deras rätt, haf ännu deras dygd,
 Den lugna storheten, den ädla frihetsanden.

Älskar man Gustaf Adolfs och Axel Oxenstjernas skapelse, det gamla svenska riddarhuset, är man stolt öfver dess forna storhet och möjligen ännu mera stolt öfver dess frivilliga afsägande af den makt, det icke längre kände sig moraliskt berättigadt att innehafva, då beröres man så mycket smärtsammare af hvarje symtom till ett sjunkande — icke af dess med rätta offrade politiska ställning — utan af den känsla af eget värde, den sjelftillit, som är vilkoret för allmän aktning.

Ett sådant sorgligt förebud — symtomet af ett sjunkande, som redan gått så långt, att det för sin räddning griper efter halmstrån, — företedde adelsmötet, vi säga med flit icke Ridderskapet och Adeln, d. 16 Mars, då det med åberopande af ett gammalt privilegium beslöt, att myndig mö af hvad ålder som helst, så vidt som hon är af adlig börd, fortfarande skall, enligt 1734 års lag, stå under föräldrars eller manliga släktningars giftomannarätt, ehuru alla svenska qvinnor, som icke tillhöra adligt stånd, blifvit genom lagen af 8 Nov. 1872 lösta ur detta onaturliga tvång.

Beslutet skedde icke, såsom man gerna ville tro, under öfverraskning eller af tillfällig liknöjdhet. Frågan hade blifvit pröfvad af utskottet, som tillstyrkt den föräldrade lagens upphäfvande, och beslutet föregicks af en liffig diskussion, då bland andra hrr *Lagerheim*, *Ramsay*, *Liljenstolpe*, frih:ne *Rudolf Cederström*, *A. G.* och *B. A. Leijonhufvud* m. fl. varmt förordade refor-

men. Det gamla privilegiets målsmän försvarade och genomdrefvo dock *sina* åsikter, hufvudsakligen på 2:ne grunder:

- 1:o att giftomannarättens upphäfvande, i likhet med andra nutida reformer af lagstiftningen för qvinnan, vore stridande mot Guds ord, som vill att qvinnan skall uppfostras till ödmjukhet och ej till moderna frihetsidéer;
- 2:o att giftomannarättens upphäfvande skulle rubba pietetsförhållandet mellan föräldrar och barn.

Att sådana åsikter ännu hysas af många högt värderade män, af hvilka mer än en bidragit att i andra afsenden lossa de band, som af ålder tryckt qvinnans sjelfbestämmelserätt, det veta vi väl; och långt ifrån att beklaga, glädja vi oss åt att dessa åsikter stundom blifva offentligt uttalade, till påminnelse om de *vigtiga* ehuru i *tillämpningen missförstådda sanningar*, som de innebära, och som de nutida idéernas förfäktare väl stundom kunna frestas att glömma. Men att dessa medeltidsåsikter skulle *segra*, och genom denna, *af ett litet fåtal genomdrifna* seger, med orätt stämpla *hela den svenska adeln* såsom tillhörande den kategori af sjelf-fallande storheter, om hvilka det heter, *att de ingenting lärt och ingenting glömt*, det kan ej annat än på det bittraste beklagas.

Att nämnda, så ofta hörda förebråelse, är i grunden orättvis, att riddarhusinstitutionen, rätt förstådd och uppbyren, ännu i sin nuvarande form har ett högre värde och en vackrare framtid för sig, än att den i missförstådt sjelfförsvar, eller för att uppehålla en tom värdighet, skulle behöfva ikläda sig privilegiernas förrostade och gagnlösa rustning — derom äro vi varmt öfvertygade, och skola måhända en annan gång framlägga grunderna för denna vår tro. Men en sådan öfvertygelse hindrar icke att man med bäfvan följer hvarje tecken, som är egnadt att bestyrka en motsatt föreställning.

Beslutet om giftomannarättens bibehållande, ehuru i verkligheten af föga inflytande, är just ett sådant tecken, sorgligt, därför, att det röjer en minskad sjelfaktning, en sjunkande sjelftillit hos institutionen, och gör det, såsom vi med visshet tro — utan skäl. Det fåtal män, som ännu af öfvertygelse står kvar på föråldrad grund, är i viss mån otillräckligt. De deremot, som fått ögonen öppna för den nya tidens berättigade kraf, men af liknöjdhet eller missmod afhålla sig från pligten att å egna och sitt stånds vägnar uttala och genomdrifva tidsenliga beslut — på dem faller skulden. Den som öfvergifver sig sjelf varder ock af andra öfvergifven.

Att upptaga till bemötande motiverna för adelsmötets beslut, vore för läsarne af denna tidskrift öfverflödigt. Dock kunna vi ej afhålla oss att ur tidningsreferaten af förhandlingarne anföra följande fråga och besvara den med en annan:

En af reformens motståndare sporde:

"Kan någon föreställa sig att qvinnan är nog omtänksam, att kunna sjelf betrygga sig ett godt gifte?"

Vi fråga tillbaka:

Kan adelsmötet eller någon annan föreställa sig, att den svenska adeln så illa uppfostrar sina döttrar, att de icke vid 25 års ålder och derutöfver skulle vara mäktiga att på eget ansvar (och naturligtvis alltid med tillgång till goda föräldrars och anhörigas råd), afgöra den viktigaste handling i sitt lif?

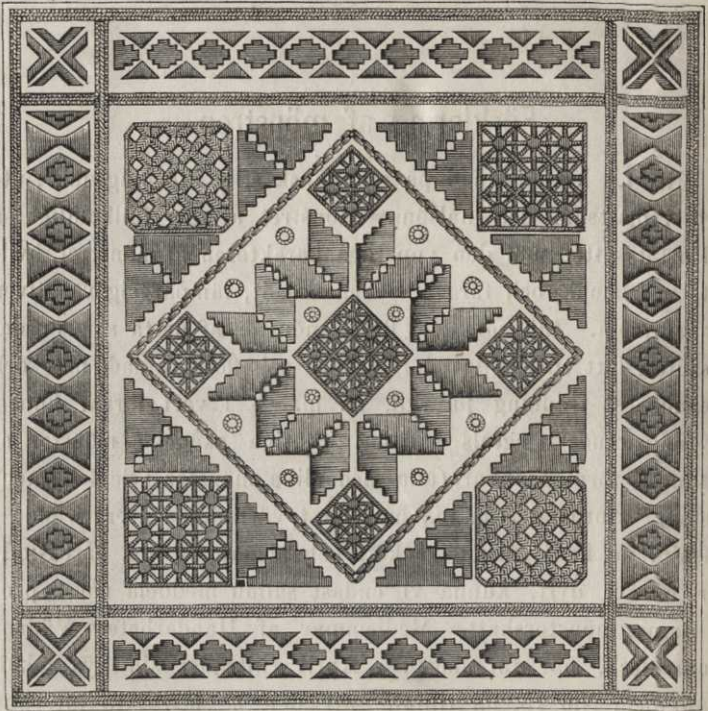
Tryggt lemnande åt läsaren svaret, sluta vi med en varm önskan att kommande adelsmöten, — bevistade af ett större antal af Riddarhusets frisinnade representanter — måtte blifva ett sannt uttryck af den svenska adelns grundsatser och åskådningssätt.

Förklaring af mönstren.

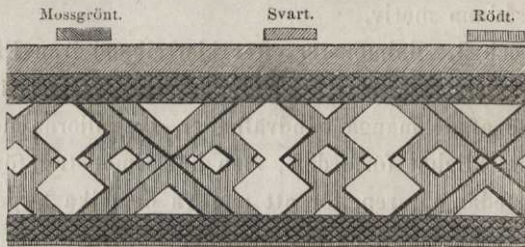
N:o 1, hörnprydnad på en skånsk s. k. "förningsduk", utförd i plattsöm och hålsöm. Mönstret återger fullkomligt så väl arbetssättet som den ypperliga karakteren af mönstret, hvilket, med smak och färgsinne behandladt, lämpar sig väl äfven för snårsöm. Likasom de flesta mönster af detta slag är det dessutom lätt tillämpligt för drälls- och flossaväfnad, nät- och spetsarbete, trädning på tyll, m. m. — I vårt förvar finnes, för närvarande tjugotals sådana präktiga skånska mönster af näsdukar, förningsdukar, (alla med olika mönster i de 4 hörnen) spetsar, "klutband", m. m.; men då tyvärr deras återgifvande i träsnitt, så konstnärligt vackert och noggrannt som vårt N:o 1, blir mycket dyrt, kunna vi endast sällan meddela några prof af denna mönsterskatt. Medlemmar af Handarbetets Vänner kunna dock, när föreningen i April tillträder sin nya lokal, Brunkeberg N:o 15, ha tillfälle att der se och låta afteckna en mängd sådana motiv.

N:o 2 och 3, dalmönster efter kjortelband från Floda socken, som komma att visas hos Handarbetets Vänner, äro bland de vackraste af de många bandväfnader, dalkullorna med sådan smak och skicklighet förfärdiga, men har i mönstren förlorat sin karakter, emedan ritaren, för att angifva de olika färgerna, lagt strecken af teckningen i en riktning, motsatt den som trådarne i väfven intaga. Då mönstren likväl äro användbara till både knyppling, snårsöm och väfnad ha vi här meddelat dem.

1.

2.

3.

